

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΕΘΝΕΣ & ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ»
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: «ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ μέσα από το παράδειγμα του ευρωπαϊκού
εντάλματος σύλληψης**

**The dialogue between the CJEU and ECHR through the example of the
European arrest warrant**

ΓΕΩΡΓΙΑ – ΜΑΡΙΑ ΚΑΛΟΓΗΡΟΥ (Α.Μ. 2123Μ034)

Επιβλέπων Καθηγητής: **Λίβος Νικόλαος**

Αθήνα, Δεκέμβριος 2024

Τριμελής Επιτροπή:

Νικόλαος Λίβος, Αφυπ. Επίκουρος Καθηγητής Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Νέδα Κανελλοπούλου, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Όλγα Τσόλκα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Γεωργία-Μαρία Καλογήρου, 2024

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τη συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δε δηλώνει αποδοχή των γνώμων της συγγραφέως.

*«Η εμπιστοσύνη χρειάζεται έτη για να θεμελιωθεί,
δευτερόλεπτα για να καταστραφεί
και αιώνες για να αποκατασταθεί»*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη.....	7
I. Εισαγωγή.....	8
1. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	8
2. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.....	10
3. Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης	12
II. Ο «διάλογος» μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ	14
1. Ο «Διάλογος Δικαστών»	14
2. Οι ρίζες του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ	16
3. Τα χαρακτηριστικά του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ.....	20
III. Το ΕΕΣ ως παράδειγμα δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ.....	23
1. Τα χρόνια της εκκωφαντικής σιωπής.....	23
2. Η απαρχή του διαλόγου ΔΕΕ – ΕΔΔΑ για το ΕΕΣ.....	26
2. Οι νομολογιακές εξελίξεις στο διάλογο ΔΕΕ και ΕΔΔΑ επί τη βάσει του ΕΕΣ	29
Α. Κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης (Άρθρο 3 ΕΣΔΑ/Άρθρα 4 & 19 ΧΘΔ)	30
Α.1. ΕΔΔΑ, Υπόθεση <i>Bivolaru and Moldovan v. France</i>	30
Α.2. ΔΕΕ, C-220/18 PPU	31
Α.3. ΔΕΕ, Υπόθεση <i>Dorobantu</i>	33
Α.4. ΔΕΕ, Υπόθεση <i>E.D.L.</i>	34
Α.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα.....	35
Β. Νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας (Άρθρο 5 ΕΣΔΑ / Άρθρο 6 ΧΘΔ).....	37
Β.1. ΕΔΔΑ, <i>Paci v. Belgium</i>	37
Β.2. ΔΕΕ, υπόθεση <i>Lanigan</i>	38
Β.3. ΔΕΕ, <i>TC</i>	38
Γ. Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (άρθρα 6 & 13 ΕΣΔΑ/ Άρθρα 47 & 48 ΧΘΔ)	40
Γ.1. ΕΔΔΑ, <i>Pirozzi v. Belgium</i>	40
Γ.2. ΔΕΕ, <i>Melloni</i>	40
Γ.4. ΔΕΕ, Υπόθεση <i>MM</i>	41
Γ.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα	42
Δ. Δικαίωμα στην προσωπική ζωή	44

E. Ne bis in idem (άρθρο 4 Πρωτοκόλλου αριθ. 7 ΕΣΔΑ/άρθρο 50 ΧΘΔ)	44
E.1. ΕΛΔΑ, Krombach κατά Γαλλίας	44
E.2. ΔΕΕ, ΑΒ και άλλοι	45
ΣΤ. Η απόφαση του ΔΕΕ C-168/13 PPU – Το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προσφυγή στο πλαίσιο της αποφάσεως της δικαστικής αρχής που αποφαινεται προκειμένου να παράσχει τη συγκατάθεσή της για τη διεύρυνση του εντάλματος σύλληψης ή για τη μεταγενέστερη παράδοση σε άλλο κράτος μέλος	46
Ζ. Η απόφαση C-294/16 PPU αναφορικά με το περιεχόμενο του δικαιώματος αφαίρεσης περιόδου κρατήσεως	48
IV. Το δίλημμα του εθνικού δικαστή σε περίπτωση αποκλίσεων - Η επιταγή ομοιογένειας του άρθρου 52 παρ. 3 του ΧΘΔ ως λύση	54
1. Ο Έλληνας δικαστής και το ΕΕΣ	54
2. Το δίλημμα και η λύση	54
IV. Επίλογος	57
Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία	58

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, θα εξεταστεί το φαινόμενο του «διαλόγου των δικαστών», και συγκεκριμένα η εμφάνιση του φαινομένου αυτού στον ευρω-ενωσιακό χώρο και ιδίως μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Θα επιχειρηθεί μία αναδρομή στις ρίζες του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ιδίως στην υπ' αριθμόν 2 Δήλωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και στη Γνωμοδότηση 2/13. Ακολούθως, θα αναλυθούν τα χαρακτηριστικά αυτού του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου, η συντονιστική αλλά και η απορρυθμιστική του λειτουργία.

Στη συνέχεια θα γίνει μία εκτενής ανάλυση της νομολογίας μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επί του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης επί τη βάση των παραπομπών ή αναφορών εκάστου δικαστηρίου στη νομολογία του άλλου και θα αναδειχθούν οι δύο βασικές διαστάσεις-λειτουργίες του διαλόγου αυτού, ήτοι αφενός αναφορικά με την ερμηνεία του κανονιστικού νοήματος ενός δικαιώματος καθ' αυτού όπως κατοχυρώνεται στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ή/και στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και αφετέρου αναφορικά με τα όρια του δικαστικού ελέγχου επί της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την αρχή εκτέλεσης ενός Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης δηλαδή εάν στο κράτος έκδοσης διασφαλίζονται οι εγγυήσεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ή/και της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Τέλος, θα γίνει αναφορά στο δίλημμα επιλογής που αντιμετωπίζει ο εθνικός δικαστής στην περίπτωση αποκλίσεων και στην επιταγή ομοιογένειας της παραγράφου 3 του άρθρου 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων ως λύση για την αποφυγή νομολογιακών αποκλίσεων μεταξύ των δύο δικαστηρίων.

Λέξεις – κλειδιά: *Ευρωπαϊκό ποινικό δίκαιο, Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης, Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων το Ανθρώπου, Επιταγή ομοιογένειας*

Abstract

This thesis will examine the phenomenon of the “dialogue of judges”, and specifically the emergence of this phenomenon in the European and Union legal order and in particular between the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights. An attempt will be made to look back to the roots of the inter-judicial dialogue between the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights and in particular to the Declaration No. 2 of the Intergovernmental Conference and Opinion 2/13. Subsequently, the characteristics of this inter-judicial dialogue, its coordinating and deregulatory function will be analyzed.

An extensive analysis of the case law between the Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights on the European Arrest Warrant will then be made on the basis of the references of each court to the other in its judicial decisions and the two basic dimensions-functions of this dialogue will be highlighted, namely on the one hand regarding the interpretation of the normative meaning of a right as such, which is provided for in the Charter of Fundamental Rights and/or in secondary EU law and in the European Convention on Human Rights and on the other hand regarding the limits of judicial review of the protection of fundamental rights by the authority executing a European Arrest Warrant, namely whether the guarantees of the Charter of Fundamental Rights and/or the European Convention on Human Rights are ensured in the issuing state.

Finally, reference will be made to the choice dilemma faced by the national judge and to the homogeneity requirement of paragraph 3 of Article 52 of the Charter of Fundamental Rights as a solution to avoid jurisprudential divergences between the two courts.

Keywords: European criminal law, Court of Justice of the European Union, European Court of Human Rights, European Arrest Warrant, Charter of Fundamental Rights, European Convention on Human Rights, Homogeneity requirement

I. Εισαγωγή

1. Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σύμφωνα με την παράγραφο 1 του άρθρου 19 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση¹ (εφεξής «ΣΕΕ»), όπως ισχύει σήμερα, το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ως θεσμικό όργανο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής «ΕΕ») περιλαμβάνει το Δικαστήριο, το Γενικό Δικαστήριο και ειδικευμένα δικαστήρια. Το Δικαστήριο (εφεξής «ΔΕΕ») απαρτίζεται από ένα δικαστή ανά κράτος μέλος και επικουρείται από οχτώ (8) γενικούς εισαγγελείς,² έχει ως έργο «την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών»³ και «αποφαίνεται σύμφωνα με τις Συνθήκες α) επί των προσφυγών που ασκούνται από κράτος μέλος, θεσμικό όργανο ή φυσικά ή νομικά πρόσωπα, β) προδικαστικώς, κατόπιν αιτήματος εθνικών δικαστηρίων, επί της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης ή επί του κύρους πράξεων που εκδόθηκαν από τα θεσμικά όργανα, γ) επί των λοιπών περιπτώσεων που προβλέπονται από τις Συνθήκες».⁴

Όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, πλείστες αποφάσεις του ΔΕΕ είχαν μέχρι σήμερα ως αντικείμενο το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης (εφεξής «ΕΕΣ»). Η αρμοδιότητα του ΔΕΕ επί του ΕΕΣ είναι αποτέλεσμα μίας ιστορικής διαδρομής από τη Συνθήκη του Μάαστριχτ⁵ έως τη Συνθήκη της Λισαβόνας.⁶ Συγκεκριμένα, ο τρίτος πυλώνας διακυβερνητικής συνεργασίας που αφορούσε αρχικά τη συνεργασία στη δικαιοσύνη και στις εσωτερικές υποθέσεις (ΣΔΕΥ) και μετέπειτα τη δικαστική και αστυνομική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις (ΑΣΔΠΥ)⁷ μετουσιώθηκε με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, στο χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (εφεξής «ΧΕΑΔ»)⁸,

¹ Ενοποιημένη Απόδοση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2016/C 202/01), Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 59ο Έτος, 07 Ιουνίου 2016.

² Άρθρο 253 ΣΕΕ.

³ Διαθέσιμο στο: https://curia.europa.eu/jcms/jcms/Jo2_6999/el/.

⁴ Άρθρο 19 παράγραφος 1 ΣΕΕ.

⁵ Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, C 191, 29 Ιούλιος 1992, Έγγραφο C:1992:191:TOC.

⁶ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, C 306, 17 Δεκέμβριος 2007, Έγγραφο C:2007:306:TOC.

⁷ Σαχπεκίδου Ε. (2013), Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα, σελ. 68 – 73.

⁸ Udo Bux, Pablo Abril Marti & Mariusz Maciejewski (2024), Ένας χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης: γενικές πτυχές, Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση, Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/erpl-app-public/factsheets/pdf/el/FTU_4.2.1.pdf.

όπως απαντάται στα άρθρα 68 έως και 89 της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής «ΣΛΕΕ»).

Έτσι, αναφορικά με την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συνακόλουθα και του ΔΕΕ επί των ζητημάτων που άπτονται του ΧΕΑΔ, στον οποίο ανήκει και το ΕΕΣ, όπως θα αναλυθεί παρακάτω, σημειώνονται τα ακόλουθα:

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ και πριν την υπογραφή της Συνθήκης της Λισαβόνας, το ΔΕΕ (τότε Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, ήτοι ΔΕΚ) είχε περιορισμένη αρμοδιότητα επί του τότε αποκαλούμενου τρίτου πυλώνα, καθώς ένα κράτος μέλος έπρεπε να αποδεχτεί την ως άνω αρμοδιότητα με σχετική δήλωση.¹⁰ Στη συνέχεια, με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, επεκτάθηκε η αρμοδιότητα του ΔΕΚ και στην έκδοση προδικαστικών αποφάσεων επί του κύρους και της ερμηνείας των Αποφάσεων-πλαίσιο και των Αποφάσεων, επί της ερμηνείας των συμβάσεων που καταρτίζονται βάσει του τίτλου VI (δηλαδή του δευτερογενούς δικαίου)¹¹ και επί του κύρους και της ερμηνείας των μέτρων εφαρμογής τους, με εξαίρεση την εξέταση του κύρους ή της αναλογικότητας επιχειρησιακών δράσεων της αστυνομίας ή άλλων υπηρεσιών επιβολής του νόμου ενός κράτους μέλους ή την άσκηση των ευθυνών που φέρουν τα κράτη για την τήρηση της δημόσιας τάξης και τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας.¹² Όπως, λοιπόν διαπιστώνει η Παπαδοπούλου, η νομολογία του ΔΕΚ μέχρι εκείνο το χρονικό σημείο «περιοριζόταν στα όρια μεταξύ πρώτου και τρίτου πυλώνα».¹³

Με τη Συνθήκη της Λισαβόνας και την κατάργηση των πυλώνων, οι αρμοδιότητες της ΕΕ στον ΧΕΑΔ καθίστανται συντρέχουσες¹⁴ (παράγραφος 2 περίπτωση ι) άρθρου 4 ΣΛΕΕ), οι ως άνω προβλέψεις απαλείφθηκαν κι έτσι ο μέχρι πρότινος «τρίτος πυλώνας» υπάγεται στην αρμοδιότητα

⁹ Βλ. υποσημείωση υπ' αριθμόν 1.

¹⁰ Παπαδοπούλου Α. (Φεβρουάριος 2013), Η σταδιακή συνταγματοποίηση του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της ΕΕ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας - Έδρα Jean Monnet, Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Εξελίξεις και Προκλήσεις στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της ΕΕ», Θεσσαλονίκη 14-16/02/2013, σελ. 9.

¹¹ Παπαδοπούλου Α, ό.π. σελ. 8 - 10.

¹² Άρθρο 35 Συνθήκης Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΣΕΚ).

¹³ Παπαδοπούλου Α, ό.π. σελ. 11, όπου εύστοχα διαπιστώνει ότι η νομολογία του ΔΕΚ αφορούσε κυρίως το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα (Υπόθεση T-194/94, Carvel and Guardian v. Council, 19.10.1995 και T-174/95, Svenska Journalistförbundet v. Council, 17.06.1998).

¹⁴ Αυτό σημαίνει ότι τα κράτη μέλη μπορούν να εκδίδουν νομικές πράξεις στους σχετικούς τομείς μόνον όταν η ΕΕ δεν έχει ασκήσει την αρμοδιότητά της ή έχει δηλώσει ρητά ότι έπαψε να την ασκεί.

του ΔΕΕ υπό τις γενικές διατάξεις, με δύο όμως περιορισμούς,¹⁵ α) το άρθρο 275 της ΣΛΕΕ¹⁶ και β) το άρθρο 10¹⁷ του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 36 σχετικά με τις μεταβατικές διατάξεις.¹⁸

Σήμερα, λοιπόν, το ΔΕΕ έχει αρμοδιότητα επί του ΧΕΑΔ γενικά και του ΕΕΣ ειδικά, δυνάμει του άρθρου 19 ΣΕΕ, χωρίς να απαιτείται προηγούμενη αναγνώριση της αρμοδιότητας αυτής από τα κράτη μέλη, με εξαίρεση ζητήματα που αφορούν στον έλεγχο του κύρους και της αναλογικότητας των επιχειρησιακών δράσεων των υπηρεσιών επιβολής του νόμου των κρατών μελών καθώς και στη τήρηση της δημόσιας τάξης και τη διαφύλαξη της εσωτερικής ασφάλειας από τα κράτη μέλη.¹⁹

2. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Εν αντιθέσει με το ΔΕΕ, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής «ΕΔΔΑ») δεν αποτελεί όργανο της ΕΕ αλλά διεθνές δικαστήριο, στο οποίο οι δικαστές που

¹⁵ Barents R. (2010), The Court of Justice after the Treaty of Lisbon, Common Market Law Review Court of Justice 47: 709–728, σελ. 719.

¹⁶ Το άρθρο 275 ΣΛΕΕ ορίζει ρητά ότι «Το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει αρμοδιότητα όσον αφορά τις διατάξεις σχετικά με την κοινή εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, ούτε όσον αφορά τις πράξεις που θεσπίζονται βάσει αυτών».

¹⁷ Το εν λόγω άρθρο αναφέρει ότι ως μεταβατικό μέτρο όσον αφορά τις πράξεις της Ένωσης στον τομέα της αστυνομικής συνεργασίας και της δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, οι οποίες εκδόθηκαν πριν από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας, οι αρμοδιότητες του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης δυνάμει του τίτλου VI της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, στην έκδοση που ισχύει πριν από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης της Λισαβόνας παραμένουν αμετάβλητες, συμπεριλαμβανομένων των τομέων στους οποίους έχουν γίνει αποδεκτές δυνάμει του άρθρου 35, παράγραφος 2 της εν λόγω Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.

¹⁸ Ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης - Πρωτόκολλο (αριθ. 36) σχετικά με τις μεταβατικές διατάξεις (12008E/PRO/36), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. 115 της 09/05/2008 σ. 0322 – 0326.

¹⁹ Άρθρο 276 ΣΛΕΕ.

μετέχουν δεν εκπροσωπούν κάποιο κράτος.²⁰ Η σύσταση του ΕΔΔΑ προβλέπεται στο άρθρο 19 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (εφεξής «ΕΣΔΑ»), προκειμένου να διασφαλιστεί ο σεβασμός των υποχρεώσεων που επιβάλλει η ΕΣΔΑ και τα Πρωτόκολλα αυτής.

Στην ΕΣΔΑ και τα Πρωτόκολλα αυτής προβλέπονται, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω δικαιώματα (τα οποία είναι και τα κυριότερα με τα οποία ασχολήθηκε και το ΕΔΔΑ σε συνάρτηση με το ΕΕΣ στην κάτωθι μνημονεύμενη νομολογία): α) Άρθρο 3 - Απαγόρευση των βασανιστηρίων, β) Άρθρο 5 - Δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια, γ) Άρθρο 6 - Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, δ) Άρθρο 8 - Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, και ε) Άρθρο 4 Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 7 - Δικαίωμα κάθε προσώπου να μη δικάζεται ή να τιμωρείται δύο φορές για το ίδιο αδίκημα.

Το ΕΔΔΑ ασχολείται με ζητήματα που άπτονται του ΧΕΑΔ, προκειμένου να εξετάσει εάν τα μέσα που χρησιμοποιούνται προς την επίτευξη του στόχου δημιουργίας αυτού του χώρου είναι συμβατά με την ΕΣΔΑ και δεν εφαρμόζονται «αυτόματα και μηχανικά σε βάρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων».²¹ Στο πλαίσιο αυτό, όπως θα αναλυθεί και παρακάτω, έχει εξετάσει και το μηχανισμό του ΕΕΣ. Στις περιπτώσεις αυτές, κατά το ΕΔΔΑ οι ενωσιακοί κανόνες θα πρέπει να ερμηνεύονται και εφαρμόζονται σε συμφωνία με την ΕΣΔΑ.²²

Σημειώνεται τέλος ότι η ΕΣΔΑ έχει χαρακτηριστεί πολλάκις από το ΕΔΔΑ, ως «*συνταγματικό εργαλείο της ευρωπαϊκής δημόσιας τάξης στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων*».²³ Με αυτό κατ' ουσίαν εννοείται ότι η ΕΣΔΑ αποτελεί υπερεθνικής και αυξημένης τυπικής ισχύος κείμενο που αναπτύσσει την προστατευτική του ενέργεια ως προς τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα όχι μόνο εντός του ενωσιακού χώρου αλλά και εντός του ευρωπαϊκού. Πράγματι, ο χαρακτήρας

²⁰ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ερωτήσεις και Απαντήσεις, διαθέσιμο στο: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Questions_Answers_ELL.

²¹ European Court of Human Rights & European Union Agency for Fundamental Rights (2024), Joint Factsheet European Arrest Warrant and Fundamental Rights ECtHR and CJEU Case-Law, διαθέσιμο στο: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/ecthr-fra-2024-european-arrest-warrant-fundamental-rights_en.pdf, σελ. 2/19.

²² Υπόθεση ΕΔΔΑ, Bivolaru and Moldovan v. France, nos. 40324/16 and 12623/17, 25 March 2021, Σκέψη 103.

²³ Τσόλκα Ο. (2024), ΕΣΔΑ: Η διάπλαση μιας ιδιαίτερης ευρωπαϊκής δικαιοταξίας στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων, σελ. 10.

αυτός της ΕΣΔΑ αναδεικνύεται στις αποφάσεις που θα εκτεθούν στα επόμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας.

3. Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης

Η απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών,²⁴ όπως τροποποιήθηκε με την απόφαση-πλαίσιο 2009/299/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 26ης Φεβρουαρίου 2009²⁵ (εφεξής «**Απόφαση-πλαίσιο**») αποτελεί ενσάρκωση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης,²⁶ του ακρογωνιαίου λίθου της δικαστικής συνεργασίας,²⁷ καθώς το ΕΕΣ αποτελεί το πρώτο μέτρο εφαρμογής της αρχής αυτής εντός του ΧΕΑΔ.²⁸

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της προεδρίας κατά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε της 15ης και 16ης Οκτωβρίου 1999,²⁹ *«θα πρέπει να καταργηθεί η τυπική διαδικασία της έκδοσης μεταξύ των κρατών μελών για πρόσωπα τα οποία φυγοδικούν ενώ έχουν καταδικαστεί τελεσίδικα, και να αντικατασταθεί από την απλή μεταγωγή των προσώπων αυτών [καθώς και να] εξεταστεί η δυνατότητα να θεσπισθούν ταχείες διαδικασίες έκδοσης, χωρίς να θίγεται η αρχή της ευθυδικίας»*. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί ο στόχος που έχει θέσει η ΕΕ για τη δημιουργία ενός ΧΕΑΔ.³⁰ Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του άρθρου 3 της ΣΕΕ, ο ΧΕΑΔ αποτελεί στόχο της ΕΕ, καθώς εντός αυτού θα διασφαλίζεται η ελεύθερη κυκλοφορία των ατόμων σε συνδυασμό με κατάλληλα μέτρα όσον αφορά, μεταξύ άλλων, την πρόληψη και την καταπολέμηση της εγκληματικότητας. Το ΕΕΣ λοιπόν αποτελεί ένα μέσο για την επίτευξη του ως άνω στόχου όπως προκύπτει από τη σκέψη υπ' αριθμόν 5 της Απόφασης-πλαίσιο.

²⁴ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 190 της 18ης Ιουλίου 2002.

²⁵ Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης L 81 της 27^{ης} Μαρτίου 2009.

²⁶ Αιτιολογική Σκέψη υπ' αριθμόν 6.

²⁷ Ο.π.

²⁸ Τσόλκα Ό. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ', τεύχος 6ο, σ. 425-432.

²⁹ Διαθέσιμο στο: <https://www.consilium.europa.eu/media/21052/91400.pdf>.

³⁰ Αιτιολογική σκέψη υπ' αριθμόν 5.

Φυσικά, ο μηχανισμός του ΕΕΣ θα ήταν αδύνατο να λειτουργήσει χωρίς την ύπαρξη ενός υψηλού επιπέδου εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών,³¹ η οποία θα μπορούσε να ανατραπεί μόνον στην περίπτωση σοβαρής και διαρκούς παραβίασης³² από κράτος μέλος των αρχών που διατυπώνονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 ΣΕΕ.

Έτσι, το ΕΕΣ ήρθε να αντικαταστήσει τις προηγούμενες νομικές πράξεις της ΕΕ σχετικά με την έκδοση,³³ με ρητή αναφορά στο σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως εκφράζονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁴ (εφεξής «ΧΘΔ»). Συνακόλουθα και η παράγραφος 3 του άρθρου 1 της Απόφασης-πλαίσιο ανέδειξε τη διασύνδεση μεταξύ ΕΕΣ και ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς ορίζει ότι: «*Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση*».

³¹ Janssens (2013), The Principle of Mutual Recognition in EU Law, 168· COM (2000) 495 Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Mutual Recognition of Final Decisions in Criminal Matters, 15.

³² Η παραβίαση αυτή διαπιστώνεται από το Συμβούλιο κατ' εφαρμογή του άρθρου 7 παράγραφος 1 της ΣΕΕ με τις συνέπειες που προβλέπονται στην παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου.

³³ Αιτιολογική σκέψη υπ' αριθμόν 11.

³⁴ Αιτιολογικές σκέψεις υπ' αριθμόν 12 – 13.

II. Ο «διάλογος» μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ

1. Ο «Διάλογος Δικαστών»

Θεμέλιο του ευρω-ενωσιακού οικοδομήματος αποτελεί η ύπαρξη περισσότερων εννόμων τάξεων, οι οποίες δεν βρίσκονται μεταξύ τους σε σχέση υπεροχής αλλά έχουν ως βάση την αμοιβαία συνεργασία (συμπεριλαμβανομένης της συνεργασίας των δικαστηρίων).³⁵ Πρόκειται για το φαινόμενο του συνταγματικού πλουραλισμού, που μπορεί να αποδώσει με τη μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια αυτή τη σχέση αλληλοεξάρτησης, αλληλοδιείσδυσης και αλληλοσυμπλήρωσης μεταξύ της εθνικής και ενωσιακής έννομης τάξης.³⁶

Έτσι λοιπόν εντοπίζονται δύο είδη συνταγματικού πλουραλισμού, ο πλουραλισμός των πηγών και ο πλουραλισμός των δικαστηρίων.³⁷ Ο πλουραλισμός των δικαστηρίων, που άπτεται και του αντικειμένου της παρούσας εργασίας, σχετίζεται με τη συνύπαρξη εθνικών και υπερεθνικών δικαστηρίων, που χωρίς να βρίσκονται σε ιεραρχική σχέση, εκφέρουν κρίσεις επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.³⁸ Οι κρίσεις αυτές άλλοτε αναιρούν η μία την άλλη, άλλοτε αλληλοσυμπληρώνονται και άλλοτε συμφωνούν μέσω ενός ιδιότυπου διαλόγου. Καθώς όμως ο διάλογος αυτός μπορεί να καταλήγει και σε συγκρούσεις, προέκυψε η έννοια του διαλόγου μεταξύ των δικαστών, ως απόρροια της ανάγκης εύρεσης μιας λύσης στο συγκρουσιακό αυτό διάλογο.³⁹

Έτσι, ο όρος «Διάλογος Δικαστών» (*“le dialogue des juges”*) εμφανίστηκε στη Γαλλία, στις αρχές της δεκαετίας του '80, προκειμένου να περιγράψει τη σχέση μεταξύ του δικαστή ενός εθνικού δικαστηρίου και ενός δικαστή, μέλους του Δικαστηρίου της Ένωσης.⁴⁰ Φυσικά, τόσο ο όρος αυτός όσο και το φαινόμενο το οποίο αποδίδει, δεν αφορά το διάλογο των δικαστών μεταξύ τους ως φυσικά πρόσωπα. Πρόκειται κατ' ουσίαν για έναν διάλογο άρρηκτα συνδεδεμένο με τη

³⁵ Κανελλοπούλου – Μαλούχου Ν. (2012), *Η Χειραφέτηση της Ευρώπης - Συνταγματική Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης*, σελ. 262.

³⁶ Κανελλοπούλου Μαλούχου, ό.π. σελ. 301 – 305.

³⁷ Βαρβάρα Μπουκουβάλα (2019), Το 16ο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και ο διάλογος των δικαστών, ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΤοΣ) 4/2019, σελ. 894.

³⁸ Μπουκουβάλα, ό.π., σελ. 893-898.

³⁹ Μπουκουβάλα, ό.π., σελ. 893-898.

⁴⁰ Παραράς Π. (2012), Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, ΔτΑ Νο 56/2012, σελ. 1136, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: [Το ευρωπαϊκό δίκαιο των δικαιωμάτων του Ανθρώπου - constitutionalism.gr](http://www.constitutionalism.gr).

σχέση μεταξύ διαφορετικών εννόμων τάξεων,⁴¹ για μία διαλεκτική σχέση μεταξύ δικαστηρίων που συνιστά απαραίτητη προϋπόθεση για τη «διασφάλιση της αρμονικής συνύπαρξης της νομολογίας» διαφορετικών δικαστηρίων.⁴²

⁴¹ P. Eeckhout (2015), Opinion 2/13 on EU Accession to the ECHR and Judicial Dialogue – Autonomy or Autarky?, διαθέσιμο στο: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2392&context=ilj>, σελ. 957.

⁴² Skouris V. (2009), Dialogue between judges, European Court of Human Rights, Council of Europe, διαθέσιμο στο: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/speech_20090130_dati_jy_eng.

2. Οι ρίζες του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΛΔΑ

Η Συνθήκη της Λισαβόνας υπεγράφη στις 13 Δεκεμβρίου 2007 ενώ εξήντα πέντε (65) Δηλώσεις προσαρτήθηκαν στην Τελική Πράξη της Διακυβερνητικής Διάσκεψης με την οποία αυτή υιοθετήθηκε. Ιδιαίτερης σημασίας για το αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η υπ' αριθμόν 2 Δήλωση, η οποία αναφέρει «[...] η Διάσκεψη διαπιστώνει την ύπαρξη τακτικού διαλόγου μεταξύ του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ο οποίος μπορεί να ενισχυθεί όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση προσχωρήσει στην εν λόγω Σύμβαση».

Αυτή η αισιόδοξη ωστόσο θεώρηση αναχαιτίστηκε από τη Γνωμοδότηση 2/13 του ΔΕΕ,⁴³ η οποία επαναπροσδιόρισε τη σχέση μεταξύ της αυτονομίας του ενωσιακού δικαίου και του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου.

Συγκεκριμένα, το ΔΕΕ έκρινε ότι «η συμφωνία προσχωρήσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών δεν είναι συμβατή με το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΣΕΕ ούτε με το πρωτόκολλο (αριθ.8) σχετικά με το άρθρο 6, παράγραφος 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προσχώρηση της Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών».

Αναφέρεται επίσης πως η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης είναι θεμελιώδους σημασίας, καθώς «καθιστά δυνατή τη δημιουργία και τη διατήρηση ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα».⁴⁴ Στη συνέχεια, αναφέρει ότι κράτη μέλη, όταν εφαρμόζουν δίκαιο της Ένωσης «είναι δυνατό να υποχρεωθούν, δυνάμει του δικαίου αυτού να εκλάβουν ως δεδομένο το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων από τα λοιπά κράτη μέλη με αποτέλεσμα να μην έχουν τη δυνατότητα [...] πλην εξαιρετικών περιπτώσεων, να ελέγχουν αν το άλλο κράτος μέλος έχει πράγματι σεβαστεί, σε μια συγκεκριμένη περίπτωση, τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνει η Ένωση».⁴⁵

⁴³ Γνωμοδότηση 2/13 του Δικαστηρίου (ολομέλεια) της 18ης Δεκεμβρίου 2014, ECLI:EU:C:2014:2454· Isiksel, Turkuler. (2016). European exceptionalism and the EU's accession to the ECHR, European Journal of International Law, 27(3), 565-590.

⁴⁴ Σκέψη 191.

⁴⁵ Σκέψη 192.

Όπως ήταν φυσικό στη Γνωμοδότηση αυτή έχει ασκηθεί δριμεία κριτική, καθώς, όπως έχει υποστηριχθεί, δεν εξειδικεύει την αόριστη νομική έννοια των «εξαιρετικών περιστάσεων» ούτε ανέφερε το «νομικό ή ουσιαστικό έρεισμα» της «αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης»,⁴⁶ αλλά περισσότερο το ΔΕΕ αγωνιά να διαφυλάξει τη δικαιοδοσία του στο ενωσιακό δίκαιο και στα θεμελιώδη δικαιώματα.⁴⁷ Η αγωνία αυτή καθίσταται προφανής στη σκέψη 194 της Γνωμοδότησης όπου αναφέρεται ότι «Στο μέτρο κατά το οποίο η ΕΣΔΑ [...] μπορεί να υποχρεώσει ένα κράτος μέλος να ελέγχει αν κάποιο άλλο κράτος μέλος σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, παρά το γεγονός ότι το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει την αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των εν λόγω κρατών μελών, η προσχώρηση [εννοείται: της ΕΕ στην ΕΣΔΑ] είναι ικανή να διακυβεύσει την ισορροπία στην οποία στηρίζεται η Ένωση καθώς και την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης». Κατ' αυτόν τον τρόπο το ΔΕΕ δεν «σκύβει» πάνω από το «πρόβλημα» του εθνικού εφαρμοστή του δικαίου, ήτοι του δικαστή αναφορικά με τη διττή δεσμευτικότητα έναντι του δικαίου της Ένωσης και της ΕΣΔΑ αλλά και της ανασφάλειας δικαίου λόγω της σύγκρουσης των δύο εννόμων τάξεων.⁴⁸

Σε εντελώς διαφορετικό κλίμα, η Γενική Εισαγγελέας Juliane Kokott στο σημείο 164 της γνώμης⁴⁹ αναφέρει ότι «[...] η αναγνώριση της δικαιοδοσίας του ΕΔΔΑ από την Ένωση δεν πρέπει να θεωρηθεί απλώς ως οικειοθελής υποταγή, αλλ' αντιθέτως ως ευκαιρία για περαιτέρω διεύρυνση του υφιστάμενου σε ζητήματα θεμελιωδών δικαιωμάτων διαλόγου μεταξύ του Δικαστηρίου μας και του ΕΔΔΑ ως δύο καθαρώς ευρωπαϊκών δικαιοδοτικών οργάνων.»

Πρέπει να σημειωθεί ότι εν γένει το ΔΕΕ ήταν διστακτικό στην εξέταση των πράξεων της – τότε – Κοινότητας υπό το πρίσμα της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.⁵⁰ Στην υπόθεση Stauder⁵¹ ωστόσο δεν δίστασε να αναφέρει ότι «η επίμαχη διάταξη δεν περιείχε τίποτα ικανό να

⁴⁶ Τσόλκα Ό. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ', τεύχος 6ο, σ. 425-432.

⁴⁷ P. Eeckhut, ό.π., 2015, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2392&context=ilj>, σελ. 39.

⁴⁸ Τσόλκα Ο., ό.π.

⁴⁹ ECLI:EU:C:2014:2475.

⁵⁰ Skouris, ό.π. Όπως σημειώνει ο Σκουρής, αυτή η διστακτικότητα εντοπίζεται σε υποθέσεις κατά τη δεκαετία του 1950 κατά αποφάσεων της Ανωτάτης Αρχής της ΕΚΑΧ που φέρεται να παραβίασαν συνταγματικά θεμελιώδη δικαιώματα του κράτους των προσφευγόντων. Το ΔΕΕ τότε είχε κρίνει ότι δεν είναι αρμόδιο να κρίνει εάν υπήρξε παραβίαση κανόνων εσωτερικού δικαίου, συνταγματικών ή μη.

⁵¹ C-29/69 - Stauder v Stadt Ulm.

βλάψει τα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στις γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου και προστατεύονται από το Δικαστήριο». Ακολούθησε η υπόθεση Internationale Handelsgesellschaft,⁵² στην οποία το ΔΕΕ εξέτασε τη συμβατότητα των επίδικων κανονισμών με θεμελιώδη δικαιώματα, καταλήγοντας ότι «ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, των οποίων το σεβασμό εξασφαλίζει το Δικαστήριο». Τέλος, με την υπόθεση Nold,⁵³ το ΔΕΕ επεσήμανε ότι «οι διεθνείς συμβάσεις που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στις οποίες συνέπραξαν και προσχώρησαν τα κράτη μέλη, παρέχουν επίσης ενδείξεις που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη στα πλαίσια του κοινοτικού δικαίου».⁵⁴

Ρητή αναφορά στην ΕΣΔΑ λαμβάνει χώρα με την απόφαση Rutili⁵⁵, όπου τονίζεται ότι οι περιπτώσεις περιορισμών στις εξουσίες κρατών μελών είναι ειδικότερη εκδήλωση γενικής αρχής που καθιερώνεται στα άρθρα 8 έως 11, σύμφωνα με την οποία οι εν λόγω περιορισμοί δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα αναγκαία όρια εντός μιας δημοκρατικής κοινωνίας. Αργότερα, στην υπόθεση Hoechst,⁵⁶ γίνεται αναφορά στην ιδιαίτερη σημασία της ΕΣΔΑ.

Μαζί με την ως άνω αναγνώριση της σημασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ΕΣΔΑ εντός της κοινοτικής έννομης τάξης, η υπόθεση Bosporus⁵⁷ επεσήμανε ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το κοινοτικό δίκαιο είναι «ισοδύναμη» με αυτή που παρέχεται από την ΕΣΔΑ.⁵⁸

Όπως, άλλωστε, αναγνωρίζει αργότερα το ΔΕΕ σε πλείστες αποφάσεις, «[...] κατά πάγια νομολογία, τα θεμελιώδη δικαιώματα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των γενικών αρχών του δικαίου, την τήρηση των οποίων διασφαλίζει το Δικαστήριο. Προς τούτο, το Δικαστήριο εμπνέεται

⁵² C-11/70 - Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel

⁵³ C-4/73, Nold v Commission.

⁵⁴ Guy Harpaz (2009), The European Court of Justice and its Relations with the European Court of Human Rights: The Quest For Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy, **46**: 105–141.

⁵⁵ C-36/75 - Rutili v Ministre de l'intérieur.

⁵⁶ C-46/87 - Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 13.

⁵⁷ C-84/95.

⁵⁸ Πρεβεδούρου Ε. (2015), Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων Ανθρώπου και η σχέση των δύο υπερεθνικών Δικαστηρίων, σε: Τιμητικό Τόμο για τα 50 χρόνια των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, σελ. 1233 επ.

*από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών και από τα στοιχεία που παρέχουν οι διεθνείς πράξεις περί προστασίας των δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για τις οποίες έχουν συνεργαστεί ή στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη. Η ΕΣΔΑ ενέχει, συναφώς, ιδιαίτερη σημασία [...]».*⁵⁹

Συνεπώς, μπορεί εναργώς να υποστηριχθεί ότι αυτή διάδραση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και ΕΣΔΑ στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτέλεσε την αιτία αλλά έθεσε και τις βάσεις για το διάλογο μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ.

⁵⁹ ΔΕΚ, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P Kadi και Al Barakaat, ΔΕΚ, απόφαση της 26ης Ιουνίου 2007, υπόθεση C-305/05 *Ordre des barreaux francophones et germanophones*, απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2007, απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, υποθέσεις 46/87 και 227/88 *Hoechst κατά Επιτροπής*.

3. Τα χαρακτηριστικά του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ

Ο δια-δικαιοδοτικός αυτός διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ είναι μία αμοιβαία οριζόντια επικοινωνία μεταξύ των δύο δικαστηρίων και έναν από τους τρόπους της διάδρασης μεταξύ των δύο δικαστηρίων.⁶⁰ Έτσι, αυτή η διάδραση δεν αποτελεί απλώς μία πηγή έμπνευσης για τη νομολογία εκάστου δικαστηρίου αλλά μια «διαλεκτική ερμηνευτική διαδικασία»⁶¹ μεταξύ και των εθνικών δικαστηρίων, ΔΕΕ και ΕΔΔΑ.

Οι δίαυλοι επικοινωνίας μεταξύ των δύο Δικαστηρίων απαντώνται τόσο στο θετό δίκαιο (μέσω του θεσμού της προδικαστικής παραπομπής κατ' άρθρο 267 ΣΛΕΕ) όσο και σε μετακανόνες⁶², με κυριότερο παράδειγμα τέτοιου την παράγραφο 3 του άρθρου 52 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (εφεξής «**ΧΘΔ**»)⁶³.

Ο δια-δικαιοδοτικός αυτός διάλογος λειτουργεί και ως «εργαλείο»⁶⁴ για την οριοθέτηση της αρμοδιότητας εκάστου δικαστηρίου, ιδίως στον τομέα των θεμελιωδών δικαιωμάτων όταν αυτά άπτονται τόσο της ευρωπαϊκής όσο και της ενωσιακής έννομης τάξης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της οριοθέτησης αποτελεί η υπόθεση «Bosphorus κατά Ιρλανδίας» του ΕΔΔΑ στην οποία το ΕΔΔΑ «διατύπωσε ένα τεκμήριο συμβατότητας του ενωσιακού συστήματος δικαστικής προστασίας με εκείνο της ΕΣΔΑ, υπό το πρίσμα τόσο των ουσιαστικών εγγυήσεων όσο

⁶⁰ M. Hertig Randall (2014), Der grundrechtliche Dialog der Gerichte in Europa, EuGRZ, σελ. 5 επ.· Ε. Πρεβεδούρου (2009), Η σημασία του διαλόγου των δικαστών για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ΘΠΔΔ, σελ. 550 επ.· Σ. Μητσιοπούλου (2011), Ο διάλογος των δικαστών: Με αφορμή το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΤοΣ 2011, σελ. 379 επ.

⁶¹ Τσόλκα Ό. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ' (2018), τεύχος 6ο, σ. 425-432.

⁶² Ως μετακανόνες ορίζονται αυτοί που διέπουν τη σχέση διάδρασης μεταξύ των δύο δικαστηρίων ανεξάρτητα από το θετό δίκαιο, προκειμένου να αποφεύγονται οι συγκρούσεις μεταξύ των εκδιδόμενων αποφάσεων.

⁶³ Τσόλκα Ό. (2015), «Ne bis in idem» και εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων για την «αυτή παράβαση»: Μια σύνθετη προβληματική εν μέσω «διασταυρώσεων» της ΕΣΔΑ με τον ΧΘΔΕΕ, ΠοινΧρ ΞΕ', σελ. 629 επ.

⁶⁴ M. Hertig Randall, ό.π., σελ. 8.

και της διαδικασίας δικαστικού ελέγχου». ⁶⁵ Συγκεκριμένα, το ΕΔΔΑ ανέφερε περιπτώσεις στις οποίες μπορεί να αυτοπεριορίζεται, όταν εξετάζει πράξεις ή οι παραλείψεις εθνικών οργάνων, που απορρέουν από το ενωσιακό δίκαιο. Ωστόσο, το αποκαλούμενο αυτό τεκμήριο της «ισοδύναμης προστασίας» είναι «μαχητό», υπό την έννοια ότι ανατρέπεται, «αν ανάλογα με τις περιστάσεις της εκάστοτε υπόθεσης θεωρηθεί ότι η προστασία των δικαιωμάτων της ΕΣΔΑ είναι προδήλως ανεπαρκής». ⁶⁶ Στην περίπτωση αυτή, το εθνικό κράτος υπέχει ευθύνη για τις πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του, ανεξάρτητα αν αυτές απορρέουν από την υποχρέωση συμμόρφωσης με το ενωσιακό δίκαιο, περιλαμβανομένης της νομολογίας του ΔΕΕ.

Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ επιτελεί μία συντονιστική λειτουργία καθώς έκαστο εξ αυτών συνεισφέρει επί ζητημάτων και το ένα λαμβάνει υπόψη την απόφαση του άλλου και αυτό με τη σειρά του οδηγεί σε ασφάλεια δικαίου εντός του ενωσιακού συστήματος ως αντιστάθμισμα στις πολλές πηγές δικαίου και έννομες τάξεις. ⁶⁷ Παρά τη διαρκώς αυξανόμενη αλληλεξάρτηση και στενή συνεργασία μεταξύ των δύο δικαστηρίων, ο ρόλος των δύο δικαστηρίων είναι διακριτός ενώ η σχέση μεταξύ τους δεν είναι ιεραρχική.

Αυτό άλλωστε συνάγεται και από το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 19ης Μαΐου 2010 σχετικά με τις θεσμικές πτυχές της προσχώρησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ⁶⁸, στο οποίο αναφέρεται ότι «[...] το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα εξακολουθήσει να είναι το μοναδικό ανώτατο δικαιοδοτικό όργανο· το Δικαστήριο Ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν μπορεί να θεωρηθεί παρά μόνο ως ένα όργανο που ασκεί εξωτερικό έλεγχο για τον σεβασμό εκ μέρους της Ένωσης των υποχρεώσεων διεθνούς δικαίου που απορρέουν από την προσχώρησή της στην ΕΣΔΑ· η σχέση των δύο ευρωπαϊκών δικαστηρίων δεν είναι ιεραρχική αλλά

⁶⁵ Τσόλκα Ό. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ' (2018), τεύχος 6ο, σ. 425-432.

⁶⁶ Σκέψη 155 επ. της απόφασης «Bosphorus κατά Ιρλανδίας».

⁶⁷ Τσόλκα, ό.π.

⁶⁸ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 19ης Μαΐου 2010 σχετικά με τις θεσμικές πτυχές της προσχώρησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, έγγραφο P7_TA(2010)0184 (2009/2241/INI), 2011/C 161 E/12, Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, CE 161/72, 31.05.2011.

σχέση εξειδίκευσης· το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα έχει καθεστώς ανάλογο με αυτό που έχουν σήμερα τα ανώτατα δικαστήρια των κρατών μελών σε σχέση με το Δικαστήριο».

Παρά ταύτα η σχέση μεταξύ τους είναι ατελής.⁶⁹ Έχει υποστηριχθεί σθεναρά ότι ο διάλογος αυτός μεταξύ των δικαστηρίων έχει ανταγωνιστικά χαρακτηριστικά, με την έννοια ότι τα δύο δικαστήρια είναι πιθανόν να επιδίδονται σε έναν αγώνα επιβολής έναντι αλλήλων υπερασπιζόμενοι είτε εθνικά συμφέροντα, εν είδει ενός νομολογιακού πατριωτισμού, είτε την υπεροχή της εκάστοτε έννομης τάξης.⁷⁰ Μάλιστα στα δύο ευρωπαϊκά δικαστήρια αποδίδεται ο ψόγος του «ελλείμματος θεσμικής ενσυναίσθησης», ιδίως ηρτημένης της προσχώρησης της ΕΕ στην ΕΣΔΑ, καθώς συχνά εξαρτούν την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το επίπεδο προστασίας του ΧΘΔ, την αυτονομία του δικαίου της Ένωσης ή ακόμα και το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας.⁷¹ Όπως υποστηρίζει ο Γιαννακόπουλος αυτός ο διάλογος καταλήγει εν τέλει να έχει απορρυθμιστική λειτουργία και να κλονίζει τη δεσμευτικότητα των δικαστικών αποφάσεων, τραυματίζοντας ανεπανόρθωτα την ασφάλεια δικαίου, καθώς καμία απόφαση δεν έχει «ακλόνητο δεδικοσμένο» αλλά εξαρτάται από τις ως άνω επιφυλάξεις.⁷²

⁶⁹ Sionaidh D. (2015), The Relationship Between the EU and the ECHR Five Years on from the Treaty of Lisbon, University of Oxford - Legal Research Paper Series, Paper No XX/2015, σελ. 2.

⁷⁰ Γιαννακόπουλος Κ., Τα δικαιώματα στο έλεος του διαλόγου των δικαστών, διαθέσιμο στο: <https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2017/06/%CE%9A.-%CE%93%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%91%CE%9A%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%9F%CE%A3-%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97.pdf>, σελ. 5-7.

⁷¹ Γιαννακόπουλος Κ., ό.π.

⁷² Γιαννακόπουλος Κ., ό.π., σελ. 9-13.

III. Το ΕΕΣ ως παράδειγμα δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ

Στην παρούσα ενότητα της διπλωματικής αυτής εργασίας θα αναπτυχθεί η διαλεκτική σχέση μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ υπό το πρίσμα του ΕΕΣ. Συναφώς, ο St.Braum⁷³ αναφέρει ότι το ΕΕΣ αποτελεί παράδειγμα μεταβολής «της δικαστικής προστασίας στον ευρωπαϊκό χώρο, υπό την μορφή της δικτύωσης, μέσω του διαλόγου ευρωπαϊκών και εθνικών δικαστικών αρχών».

1. Τα χρόνια της εκκωφαντικής σιωπής

Όπως επισημαίνει η Τσόλκα, το ΔΕΕ στο όνομα της «αυτονομίας» και της «υπεροχής» του δικαίου της Ένωσης, επιχείρησε έναν αδιέξοδο μονόλογο κατά την ερμηνευτική προσέγγιση των εγγυήσεων δικαστικής προστασίας κατά την έκδοση ή εκτέλεση ΕΕΣ.⁷⁴

Η απόφαση του ΕΔΔΑ «Stapleton κατά Ιρλανδίας»⁷⁵ αφορούσε την τήρηση των εγγυήσεων που επιβάλλει η ΕΣΔΑ κατά την έκδοση και εκτέλεση ενός ΕΕΣ. Ο προσφεύγων ισχυριζόταν ότι το Ηνωμένο Βασίλειο, ως κράτος έκδοσης του ΕΕΣ παραβίασε το δικαίωμά του για ταχεία απονομή της ποινικής δικαιοσύνης, ως έκφανση του δικαιώματός του σε δίκαιη δίκη. Παρόλο που κάποιος θα περίμενε να εξεταστεί από το ΕΔΔΑ το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας καθώς ο πυρήνας της υπόθεσης αφορούσε μία ευρωπαϊκή πράξη, ήτοι την Απόφαση-πλαίσιο, το ΕΔΔΑ δεν αναφέρθηκε καθόλου σε αποφάσεις του ΔΕΕ, ενώ εξέτασε τις υποχρεώσεις του κράτους εκτέλεσης μόνο με αναφορά σε νομολογία που αφορά το θεσμό της έκδοσης.⁷⁶

Το ΔΕΕ από την πλευρά του μέχρι τουλάχιστον τον Μάρτιο του 2016 φαινόταν να αγνοεί τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ επί του ΕΕΣ. Στις αποφάσεις Leymann και Pustavarov, στην υπόθεση C-388/08 PPU καθώς και στην απόφαση Wolzenburg υποστήριζε συστηματικά ότι η εκτέλεση του ΕΕΣ δεν μπορεί να εξαρτηθεί από άλλες προϋποθέσεις πέραν αυτών της Απόφασης-πλαίσιο.

Λίγα χρόνια αργότερα στην υπόθεση Radu το ΔΕΕ απέφυγε να μπει σε διάλογο με το ΕΔΔΑ και επέλεξε μία στάση που ερχόταν σε αντίθεση με προηγούμενη νομολογία του σε

⁷³ Braum (2007), Der europäische Haftbefehl – Motor europäischer Strafrechtspflege?, σελ. 401.

⁷⁴ Τσόλκα Ό. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ', τεύχος 6ο, σ. 425-432.

⁷⁵ Απόφαση ΕΔΔΑ STAPLETON v. IRELAND, 56588/07, Court (Third Section), 04/05/2010.

⁷⁶ Τσόλκα Ό., ό.π.

υποθέσεις ασύλου⁷⁷. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι η μη παροχή του δικαιώματος ακροάσεως στον εκζητούμενο ενώπιον των αρχών του κράτους μέλους έκδοσης του ΕΕΣ δεν μπορεί να γίνει δεκτός ως λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ καθώς κάτι τέτοιο «*θα υπονόμει αναπόφευκτα την ίδια την ουσία του συστήματος παράδοσης*» καθότι «*το ένταλμα σύλληψης πρέπει να χαρακτηρίζεται από ένα στοιχείο αιφνιδιασμού*».⁷⁸ Αντίστοιχα, το ΔΕΕ σε προηγούμενες αποφάσεις του είχε κρίνει ότι δεν επιτρέπεται η εισαγωγή αμάχητου τεκμηρίου περί σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης⁷⁹ καθώς και ότι τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να μη μεταφερθεί στο υπεύθυνο κράτος μέλος ο αιτών άσυλο εάν οι συστημικές πλημμέλειες στις συνθήκες υποδοχής των αιτούντων άσυλο στο κράτος μέλος αποτελούν σοβαρούς και αποδεδειγμένους λόγους που πείθουν ότι υπάρχει ουσιαστικός κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, κατά την έννοια του άρθρου 4 ΧΘΔ.⁸⁰

Σημειωτέον ότι στην υπόθεση Radu η Γενική Εισαγγελέας E. Sharpston είχε διατυπώσει αντίθετη θέση, καθώς ανέφερε στη σκέψη 70 ότι η υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται με το άρθρο 6 ΣΕΕ διατρέχει την Απόφαση πλαίσιο στο σύνολό της και «*χωρίς να προβλέπεται ρητώς, εννοείται ότι τα δικαιώματα αυτά μπορούν να ληφθούν υπόψη προς αιτιολόγηση μιας απόφασης να μην εκτελεστεί συγκεκριμένο ένταλμα. Οποιαδήποτε άλλη ερμηνεία θα καθιστούσε τη διάταξη του άρθρου 1 παράγραφος 3 κενή περιεχομένου – εκτός αν πρόκειται απλώς για μια κομψή κοινοτοπία*».

Αντίστοιχη θέση με τη Γενική Εισαγγελέα E. Sharpston είχαν και άλλοι Γενικοί Εισαγγελείς σε άλλες υποθέσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι απόψεις του Γενικού Εισαγγελέας P. Villalón στην υπόθεση I.B. (C-306/09), όπου ανέφερε ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών συνιστά προϋπόθεση που νομιμοποιεί την ύπαρξη και την ανάπτυξη του ΧΕΑΔ, όπως προκύπτει και από τις σκέψεις 10, 12, 13 και 14 καθώς και από το

⁷⁷ Σημειώνεται ότι οι κανόνες για το άσυλο εντάσσονται στο ΧΕΑΔ.

⁷⁸ Σκέψη 40 υπόθεσης Radu.

⁷⁹ Απόφαση ΔΕΕ της 22.12.2011 στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις N.S. και M.E. (C-411/10 και C493/10).

⁸⁰ <<M.S.S. κατά Βελγίου>> (σκέψεις 88 επ.), σκέψη 94. Σημειώνεται ότι η θέση αυτή συμβαδίζει και με τη θέση της Επιτροπής σε σχετική έκθεση για την αξιολόγηση της εφαρμογής του ΕΕΣ COM (2011)175 τελικό, σελ. 7, 8, όπου αναφερόταν ότι «Είναι σαφές ότι η απόφαση πλαίσιο για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης δεν επιβάλλει την παράδοση, όταν μια δικαστική αρχή εκτέλεσης θεωρεί λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης ότι μια τέτοια παράδοση θα κατέληγε σε παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του καταζητουμένου, λόγω απαράδεκτων συνθηκών κράτησης».

άρθρο 1 παράγραφος 3 της Απόφασης-πλαίσιο. Επίσης, τόνισε ότι τυχόν νομοθετική πλημμέλεια επαρκούς διασφάλισης της προστασίας ενός θεμελιώδους δικαιώματος μπορεί να θεραπευτεί *de lege lata* με την υποχρέωση του ΔΕΕ και των εθνικών δικαστικών οργάνων να ελέγχουν και να ερμηνεύουν την Απόφαση-πλαίσιο και τον εσωτερικό νόμο ενσωμάτωσης υπό το πρίσμα του σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ένωσης.

2. Η απαρχή του διαλόγου ΔΕΕ – ΕΔΔΑ για το ΕΕΣ

Η απόφαση του ΔΕΕ «Aranyosi και Caldăraru» σηματοδοτεί τόσο την απαρχή του διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ όσο και τη μεταστροφή του ΔΕΕ⁸¹ αναφορικά με τα προαναφερθέντα στην προηγούμενη ενότητα της παρούσας διπλωματική εργασία.

Στην υπόθεση C-404/15, η ανακριτική αρχή της Ουγγαρίας είχε εκδώσει δύο ΕΕΣ κατά ενός Ούγγρου υπηκόου (εφεξής «**Aranyosi**») προκειμένου να διωχθεί στην Ουγγαρία ενώ στην υπόθεση C-659/15, ένα ρουμανικό δικαστήριο είχε εκδώσει ΕΕΣ για Ρουμάνο υπήκοο (εφεξής «**Căldăraru**») προκειμένου να εκτίσει την ποινή φυλάκισης ενός έτους και οκτώ μηνών που του είχε επιβληθεί για οδήγηση χωρίς δίπλωμα. Ο Aranyosi και ο Căldăraru είχαν βρεθεί στη Γερμανία και έτσι οι γερμανικές αρχές κλήθηκαν να εξετάσουν εάν τα ΕΕΣ πρέπει να εκτελεστούν. Το Ανώτατο Περιφερειακό Δικαστήριο της Βρέμης (Γερμανία) είχε διαπιστώσει ότι οι συνθήκες κράτησης στις οποίες τα εν λόγω άτομα ενδέχεται να υπόκεινται σε ουγγρικές και ρουμανικές φυλακές, αντίστοιχα, ήταν παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ιδίως του άρθρου 4 του ΧΘΔ. Το γερμανικό δικαστήριο ως εκ τούτου παρέπεμψε την υπόθεση στο ΔΕΕ και ρώτησε εάν, υπό τέτοιες συνθήκες, θα έπρεπε να αρνηθεί την εκτέλεση των ΕΕΣ ή να εξαρτήσει την εκτέλεσή τους από τη λήψη πληροφοριών από το κράτος μέλος έκδοσης αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης και τη συμμόρφωσή τους με τα θεμελιώδη δικαιώματα.

Το ΔΕΕ τόνισε ότι η απόλυτη απαγόρευση της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας αποτελούσε μέρος των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύονται από το δίκαιο της Ένωσης. Έτσι, όπου η υπεύθυνη αρχή για την εκτέλεση του εντάλματος είχε στην κατοχή της αποδεικτικά στοιχεία αναφορικά με πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης των ατόμων που κρατούνται στο κράτος μέλος έκδοσης, όφειλε να αξιολογήσει αυτόν τον κίνδυνο πριν αποφασίσει για την παράδοση του ενδιαφερόμενου ατόμου. Ωστόσο, το ΔΕΕ επισήμανε ότι, όπου ο κίνδυνος πηγάζει από τις γενικές συνθήκες κράτησης στη σχετική κράτος μέλος, η διαπίστωση τέτοιου κινδύνου δεν θα μπορούσε να οδηγήσει, από μόνη της, σε άρνηση εκτέλεσης του εντάλματος. Ήταν απαραίτητο να αποδειχθεί ότι υπήρχαν ουσιαστικοί λόγοι να πιστεύουμε ότι ο ενδιαφερόμενος στην πραγματικότητα θα εκτεθεί σε αυτόν τον κίνδυνο

⁸¹ V. Mitsilegas (2016), Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές υποθέσεις στην ΕΕ, σελ. 132, 133, σε: Χρ.Μυλωνόπουλου (επιμ.), Διεθνές ποινικό δίκαιο και σύγχρονη πραγματικότητα, Π.Ν. Σάκκουλας, σελ. 134 – 138.

λόγω της σχεδιαζόμενης κράτησής του σε αυτές τις συνθήκες. Για να αξιολογήσει την ύπαρξη αυτού του κινδύνου, το ΔΕΕ ανέφερε ότι η αρμόδια αρχή για την εκτέλεση του εντάλματος έπρεπε να ζητήσει από την εκδούσα αρχή να παράσχει, ως θέμα επείγον, όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για τις συνθήκες κράτησης. Εάν, υπό το φως των πληροφοριών που παρέχονται ή οποιωνδήποτε άλλων πληροφοριών που έχει στη διάθεσή της η αρμόδια αρχή κατά την εκτέλεση του εντάλματος, διαπιστώθηκε ότι υπήρχε για το άτομο που ήταν το αντικείμενο του εντάλματος πραγματικός κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, η εκτέλεση αυτού του εντάλματος έπρεπε να αναβληθεί μέχρις ότου ληφθούν συμπληρωματικές πληροφορίες που θα επέτρεπαν στην αρχή να προεξοφλήσει την ύπαρξη τέτοιου κινδύνου.⁸² Εάν αυτός ο κίνδυνος δεν μπορούσε να προεξοφληθεί εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, η αρχή έπρεπε να αποφασίσει εάν η διαδικασία παράδοσης έπρεπε να περατωθεί.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι, σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 1 της Απόφασης-πλαίσιο τόσο το κράτος έκδοσης όσο και το κράτος εκτέλεσης του ΕΕΣ υποχρεούνται να σέβονται τα θεμελιώδη δικαιώματα, που κατοχυρώνει ιδίως ο ΧΘΔ. Τόνισε ότι η παραβίαση του άρθρου 4 ΧΘΔ συνιστά εξαιρετική περίπτωση και απαγόρευση με απόλυτο χαρακτήρα, αναφέροντας την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και τη σχετική νομολογία του.⁸³

Ωστόσο, το ΔΕΕ διαφοροποιήθηκε από το ΕΔΔΑ αναφορικά με το κατά πόσον αρκούν μόνο τα αντικειμενικά δεδομένα περί συστημικών πλημμελειών για την κατάφαση κινδύνου εις βάρος συγκεκριμένου προσώπου. Συγκεκριμένα, έκρινε ότι όταν υπάρχουν «αντικειμενικά, συγκεκριμένα και δεόντως ενημερωμένα στοιχεία» αναφορικά με συστημικές πλημμέλειες των συνθηκών κράτησης, θα πρέπει να προχωρήσει σε έλεγχο και εξακρίβωση ύπαρξης πραγματικού κινδύνου ότι το πρόσωπο θα διατρέξει πραγματικό κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση»⁸⁴ (σκέψη 94). Άρα, στις περιπτώσεις αυτές ο έλεγχος πρέπει να είναι διττός, αφενός η αρχή εκτέλεσης του ΕΕΣ θα πρέπει να ζητήσει από την αρχή έκδοσης του ΕΕΣ

⁸² Glas, L.R.& Krommendijk, J (2017), From Opinion 2/13 to Avotiš. Recent Developments in the Relationship between the Luxembourg and Strasbourg Court, Human Rights Law Review, 17, 3, σελ. 567-587.

⁸³ Όπως έκρινε το ΕΔΔΑ στην υπόθεση «Tarakhel κατά Ελβετίας» (4.11.2014), η μη ύπαρξη συστημικής πλημ- μέλειας δεν αναιρεί την υποχρέωση του κράτους να προβεί σ' έναν ενδεδειγμένο έλεγχο της κατάστασης, όσον αφορά τη διασφάλιση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του συγκεκριμένου προσώπου.

⁸⁴ Σκέψη 94.

κάθε αναγκαία πληροφορία ως προς τις συνθήκες κράτησης, αναβάλλοντας την έκδοση απόφασης μέχρι αυτές να παρασχεθούν⁸⁵ και αφετέρου σε περίπτωση που συντρέχει πραγματικός κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, η αρχή εκτέλεσης του ΕΕΣ θα πρέπει να κρίνει για τη συνέχιση ή μη της κράτησης του καθ' ου, λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκειά της, το τεκμήριο αθωότητας και την αρχή της αναλογικότητας.⁸⁶ (σκέψεις 100-101). Εάν η ύπαρξη του ανωτέρω κινδύνου «δεν μπορεί να αποκλειστεί εντός εύλογης προθεσμίας, η εν λόγω αρχή οφείλει να αποφασίσει, εάν θα πρέπει να θέσει τέρμα στη διαδικασία παράδοσης»⁸⁷. Κατά τούτο, τα κριτήρια για την λήψη της σχετικής απόφασης τα αφήνει στη διακριτική ευχέρεια της δικαστικής αρχής εκτέλεσης.

Συνεπώς, με την απόφαση αυτή η αμοιβαία εμπιστοσύνη δεν είναι πλέον δεδομένη, αλλά καθίσταται μαχητό τεκμήριο και απαιτείται *in concreto* και *ad hoc* διαπίστωση ότι πράγματι γίνονται σεβαστά τα θεμελιώδη δικαιώματα του εκζητουμένου· σε περίπτωση, μάλιστα που διαπιστωθεί ότι αυτά δεν τηρούνται, θεμελιώνεται λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ.⁸⁸ Έτσι, είναι η πρώτη φορά που το ΔΕΕ δέχθηκε ρητά ότι χωρεί άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ για λόγο που δεν αναφέρεται στην Απόφαση-Πλαίσιο.⁸⁹ Με άλλα λόγια και όπως έχει εύστοχα υποστηριχθεί αμοιβαία εμπιστοσύνη, δεν σημαίνει τυφλή εμπιστοσύνη!⁹⁰

⁸⁵ Σκέψη 95.

⁸⁶ Σκέψεις 100-101.

⁸⁷ Σκέψη 104

⁸⁸ Τζαννετής, ό.π· Xanthopoulou E. (2018), Mutual trust and rights in EU criminal and asylum law: three phases of evolution and the uncharted territory beyond blind trust, *Common Market Law Review*, σελ. 500 - 504· Casey, Juliette (2020), Dialogues and Paso Dobles: Fundamental Rights, the European Arrest Warrant and Courts, *Irish Jurist*, 64, σελ. 20-46.

⁸⁹ Πυρομάλλης Γ. Η αρχή της αναλογικότητας στις διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Συλλήψεως, *Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ* - Τάσεις και προκλήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 196.

⁹⁰ Anagnostaras G. (2016), Mutual confidence is not blind trust! Fundamental rights protection and the execution of the European arrest warrant: Aranyosi and Caldaru, *Common Market Law Review* 53: 1675–1704· Sorensen, Henning Bang Fuglsang Madsen. (2016). Mutual trust blind trust or general trust with exceptions: the CJEU hears key cases on the european arrest warrant. *Pecs Journal of International and European Law*, 2016(1), 56-62.

2. Οι νομολογιακές εξελίξεις στο διάλογο ΔΕΕ και ΕΔΔΑ επί τη βάσει του ΕΕΣ

Σε συνέχεια των ως άνω, στις πιο πρόσφατες αποφάσεις των δύο δικαστηρίων όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, τα χρόνια της εκκωφαντικής σιωπής και του μονολόγου έχουν μείνει πίσω για τα δύο δικαστήρια, τα οποία φαίνεται ότι έχουν κατανοήσει τη σημασία του μεταξύ τους διαλόγου για την εξέλιξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην ενωσιακή έννομη τάξη.

Στις πιο πρόσφατες αποφάσεις του σχετικά με την ερμηνεία της Απόφασης-πλαίσιο για το ΕΕΣ ρητά αναφέρεται στην επιταγή ομοιογένειας του ΧΘΔ με την ΕΣΔΑ, όσον αφορά τις υποχρεώσεις προστασίας θεμελιωδών δικαιωμάτων όχι μόνον του κράτους έκδοσης, αλλά και του κράτους εκτέλεσης. Κάτωθι ακολουθεί ανάλυση των αποφάσεων τόσο υπό την έποψη της μεταξύ τους διάδρασης κατά την νοηματοδότηση και κανονιστική εμβέλεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της ενωσιακής έννομης τάξης όσο και ως προς τα όρια του δικαστικού ελέγχου επί της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την αρχή εκτέλεσης ενός ΕΕΣ, δηλαδή εάν στο κράτος έκδοσης διασφαλίζονται οι εγγυήσεις του ΧΘΔ ή/και της ΕΣΔΑ.

Στην ενότητα αυτή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, παρατίθενται οι αποφάσεις του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ, στις οποίες τα δύο δικαστήρια επιχείρησαν να νοηματοδοτήσουν δικαιώματα που άπτονται του ΕΕΣ και κατοχυρώνονται αφενός στον ΧΘΔ ή/και στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο και αφετέρου στην ΕΣΔΑ. Η σταχυολόγηση των σχετικών αποφάσεων έχει γίνει επί τη βάσει του δικαιώματος με το οποίο ασχολήθηκε εκάστη απόφαση, ενώ σημειώνεται ότι δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ, που παρότι ασχολήθηκαν με το ΕΕΣ, κρίθηκαν ως απαράδεκτες από το ΕΔΔΑ.

A. Κίνδυνος απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης (Άρθρο 3 ΕΣΔΑ/Άρθρα 4 & 19 ΧΘΔ)

A.1. ΕΔΔΑ, Υπόθεση *Bivolaru and Moldovan v. France*

Κατά τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αυτής⁹¹, οι γαλλικές αρχές εκτέλεσαν δύο ΕΕΣ και παρέδωσαν δύο Ρουμάνους υπηκόους, τον Bivolaru και τον Moldovan (ο πρώτος εκ των οποίων είχε αναγνωριστεί ως πρόσφυγας στη Σουηδία) στις ρουμανικές αρχές, με σκοπό να εκτίσουν τις ποινές φυλάκισης στις οποίες είχαν καταδικαστεί στη Ρουμανία. Οι ως άνω προσφεύγοντες ισχυρίστηκαν ότι η παράδοσή τους στις ρουμανικές αρχές συνεπάγεται παραβίαση του άρθρου 3 ΕΣΔΑ⁹² με το επιχείρημα ότι έτσι εκτέθηκαν σε κίνδυνο απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης λόγω των συνθηκών κράτησης στις σχετικές φυλακές.

Αναφορικά με τον Moldovan, το ΕΔΔΑ εξέτασε εάν το τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας ίσχυε στην προκειμένη περίπτωση και σημείωσε ότι η υποχρέωση άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ όταν υπάρχει πραγματικός και εξατομικευμένος κίνδυνος απάνθρωπων ή εξευτελιστικών συνθηκών κράτησης στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ (εν προκειμένω στη Ρουμανία) δεν συνεπάγεται ένα «ανεξάρτητο περιθώριο ελιγμών» στο κράτος εκτέλεσης (εν προκειμένω στη Γαλλία).⁹³ Καθώς λοιπόν έκρινε ότι είχε διαπιστωθεί πραγματικός κίνδυνος παραβίασης του άρθρου 3, α) λόγω των συνθηκών κράτησης του Moldovan αναφορικά με τον προσωπικό του χώρο, β) λόγω των λοιπών συνθηκών κράτησης και γ) λόγω του ότι η σύσταση ότι ο Moldovan θα πρέπει, εάν είναι απαραίτητο, να κρατηθεί σε σωφρονιστικό ίδρυμα που παρέχει πανομοιότυπες, αν όχι καλύτερες συνθήκες κράτησης από αυτές του κράτους εκτέλεσης, ήταν ανεπαρκής για να αποτρέψει έναν πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης⁹⁴, το ΕΔΔΑ

⁹¹ CASE OF BIVOLARU AND MOLDOVAN v. FRANCE, Application Nos. 40324/16 12623/17, Judgment (Merits and Just Satisfaction), Court (Fifth Section), 25/03/2021, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-209069>.

⁹² Κατά το άρθρο 3 της ΕΣΔΑ, κανείς δεν επιτρέπεται να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση ή τιμωρία.

⁹³ Όπως αναφέρεται στην παράγραφο 114 της σχετικής απόφασης, «[...] *the executing judicial authority, in deciding whether to grant or refuse execution of an EAW, cannot be said to enjoy an independent margin of manoeuvre such that the presumption of equivalent protection does not apply*».

⁹⁴ Η σύσταση αυτή ήταν ανεπαρκής κατά το ΕΔΔΑ, καθώς δεν έγινε ad hoc αξιολόγηση αυτού του κινδύνου σε σχέση με ένα συγκεκριμένο σωφρονιστικό ίδρυμα, ενώ οι πληροφορίες που είχαν στη διάθεσή τους οι

κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων ήταν προδήλως ελλιπής, δεν μπορούσε να κατισχύσει το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας και ως εκ τούτου, διαπίστωσε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ όσον αφορά τον δεύτερο αιτούντα.

Αναφορικά με τον Bivolaru, ο οποίος είχε καθεστώς πρόσφυγα, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το τεκμήριο της ισοδύναμης προστασίας δεν ίσχυε. Όταν οι σουηδικές αρχές του είχαν χορηγήσει καθεστώς πρόσφυγα είχαν εξετάσει το ενδεχόμενο κινδύνου δίωξης στη χώρα προέλευσής του, χωρίς αυτό να αρκεί για κατάφαση παραβίασης του άρθρου 3 ΕΣΔΑ από το κράτος εκτέλεσης σε περίπτωση παράδοσης στο κράτος έκδοσης. Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι το κράτος εκτέλεσης έπρεπε να εξετάσει εάν ο Bivolaru διέτρεχε ή όχι κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης σε περίπτωση παράδοσης και θεώρησε ότι δεν υπήρχε επαρκής πραγματική βάση για να διαπιστωθεί η ύπαρξη πραγματικού κινδύνου δίωξης που θα συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και να αρνηθεί την εκτέλεση του ΕΕΣ εξ αυτού του λόγου. Ως προς τις συνθήκες κράτησης στο κράτος έκδοσης το ΕΔΔΑ ακολούθησε τους ίδιους συλλογισμούς με τον δεύτερο αιτούντα και διαπίστωσε ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκόμισε ο Bivolaru δεν καθιστούσαν δυνατό να διαπιστωθεί πραγματικός κίνδυνος παραβίασης του άρθρου 3 ΕΣΔΑ. Ως εκ τούτου, δεν υπήρχε παραβίαση του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ όσον αφορά τον πρώτο αιτούντα.

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το ΕΔΔΑ στις σκέψεις 49 έως 54 προέβη σε εκτενή αναφορά σε υποθέσεις του ΔΕΕ και συγκεκριμένα στην υπόθεση Melloni,⁹⁵ Aranyosi and Căldăraru, ML,⁹⁶ Dorobantu⁹⁷ και την L & P.⁹⁸

A.2. ΔΕΕ, C-220/18 PPU

Στην υπόθεση αυτή⁹⁹, ένα Ουγγρικό δικαστήριο είχε εκδώσει ΕΕΣ για Ούγγρο προκειμένου αυτός να εκτίσει την ποινή φυλάκισης του ύψους ενός έτους και οκτώ μηνών στην

γαλλικές αρχές κατεδείκνυν ότι πολλές φυλακές δεν παρείχαν συνθήκες κράτησης συμβατές με τα πρότυπα του γίνονται αποδεκτά από τη νομολογία του ΕΔΔΑ.

⁹⁵ Υπόθεση ΕΔΔΑ, Melloni v. Ministerio Fiscal (C 399/11, EU:C:2013:107).

⁹⁶ Generalstaatsanwaltschaft (Conditions of detention in Hungary) (C 220/18 PPU, EU:C:2018:589).

⁹⁷ C-128/18, EU:C:2019:857.

⁹⁸ Openbaar Ministerie (Independence of the issuing judicial authority), (C-354/20 PPU and C-412/20 PPU, EU:C:2020:1033)

⁹⁹ Απόφαση της 25^{ης} Ιουλίου 2018, Generalstaatsanwaltschaft (Συνθήκες κράτησης στην Ουγγαρία), C-220/18 PPU, EU:C:2018:589.

Ουγγαρία. Καθώς το εν λόγω άτομο είχε βρεθεί στη Γερμανία οι γερμανικές αρχές κλήθηκαν να εξετάσουν την εκτέλεση του ΕΕΣ. Το Ανώτατο Περιφερειακό Δικαστήριο της Βρέμης (Γερμανία) διερωτήθηκε εάν, δεδομένων των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή του αναφορικά με τέτοιες συστημικές ή γενικευμένες ελλείψεις στις συνθήκες κράτησης στην Ουγγαρία, που θα μπορούσε το επίμαχο πρόσωπο να εκτεθεί σε πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης κατά την έννοια του άρθρου 4 ΧΘΔ¹⁰⁰, το εν λόγω άτομο θα μπορούσε να παραδοθεί στις ουγγρικές αρχές.

Κατά πρώτον, το ΔΕΕ διαπίστωσε α) ότι η πρόβλεψη ενδίκων μέσων στο κράτος έκδοσης για αναθεώρηση της νομιμότητας των συνθηκών κράτησης από τη σκοπιά των θεμελιωδών δικαιωμάτων, δεν απαλλάσσει το κράτος εκτέλεσης από την *ad hoc* αξιολόγηση των συνθηκών κράτησης και του κινδύνου έκθεσης σε πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, β) ότι το κράτος εκτέλεσης όφειλε να καθορίσει, συγκεκριμένα και επακριβώς, εάν, υπό τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, υπήρχε πραγματικός κίνδυνος το επίμαχο πρόσωπο να υπόκειται στο κράτος μέλος έκδοσης σε απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, στις συγκεκριμένες φυλακές στις οποίες προβλεπόταν η κράτηση του επίμαχου προσώπου, γ) ότι το κράτος εκτέλεσης έπρεπε να επαληθεύσει μόνο τις πραγματικές και ακριβείς συνθήκες κράτησης,¹⁰¹ ενώ, εάν το έκρινε αναγκαίο, μπορούσε να ζητήσει συμπληρωματικές πληροφορίες, δ) η διαβεβαίωση του κράτους έκδοσης¹⁰² ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν θα υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση λόγω των πραγματικών και ακριβών συνθηκών της κράτησής του, το κράτος εκτέλεσης, λόγω του τεκμηρίου της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στην οποία βασίζεται το σύστημα του ΕΕΣ, έπρεπε να στηριχθεί σε αυτή, τουλάχιστον ελλείψει συγκεκριμένων ενδείξεων ότι οι συνθήκες κράτησης στα συγκεκριμένα κέντρα κράτησης παραβίαζαν την απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.

¹⁰⁰ Κατά το άρθρο 4 ΧΘΔ, κανείς δεν μπορεί να υποβληθεί σε βασανιστήρια ούτε σε απάνθρωπες ή εξευτελιστικές ποινές ή μεταχείριση.

¹⁰¹ Έτσι, ευκαιρίες για θρησκευτική λατρεία, αν ήταν δυνατό το κάπνισμα, οι ρυθμίσεις για το πλύσιμο των ρούχων και αν υπήρχαν οι ράβδοι ή τα ρολά στα παράθυρα των κελιών ήταν πτυχές κράτησης που δεν ήταν, εκ πρώτης όψεως, σχετικές.

¹⁰² Αν η διαβεβαίωση δεν δοθεί από δικαστική αρχή, αυτή θα πρέπει να αξιολογηθεί συνολικά με όλες τις πληροφορίες που έχει στη διάθεσή του το κράτος εκτέλεσης.

Συνεπώς, το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι, επί τη βάσει των παραπάνω, το επίμαχο πρόσωπο μπορούσε να παραδοθεί στις ουγγρικές αρχές· ωστόσο, το γερμανικό δικαστήριο όφειλε να επαληθεύει ότι δεν θα υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση.

Για το ζήτημα των συνθηκών κράτησης, το ΔΕΕ αναφέρθηκε στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 10ης Μαρτίου 2015 Varga κ.λπ. κατά Ουγγαρίας¹⁰³ στην απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2017, Domján κατά Ουγγαρίας,¹⁰⁴ στην απόφαση του ΕΔΔΑ της 25ης Απριλίου 2017, Rezmiņš κ.λπ. κατά Ρουμανίας,¹⁰⁵ καθώς και στην απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2016, Muršić κατά Κροατίας.¹⁰⁶

A.3. ΔΕΕ, Υπόθεση Dorobantu

Η υπόθεση αυτή¹⁰⁷ αφορούσε την εκτέλεση στη Γερμανία ΕΕΣ που εκδόθηκε από Ρουμανικό δικαστήριο σε σχέση με Ρουμάνο υπήκοο. Το γερμανικό δικαστήριο, ως κράτος μέλος εκτέλεσης, υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα αναφορικά με τα κριτήρια αξιολόγησης των συνθηκών κράτησης του εν λόγω προσώπου εάν παραδιδόταν στις ρουμανικές αρχές και συγκεκριμένα τη συμμόρφωση αυτών με τις απαιτήσεις του άρθρου 4 ΧΘΔ.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι, όταν η δικαστική αρχή εκτέλεσης είχε αντικειμενικές, αξιόπιστες, συγκεκριμένες και σωστά ενημερωμένες πληροφορίες που δείχνουν ότι υπάρχουν συστηματικές ή γενικευμένες ελλείψεις ως προς τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές του κράτους μέλους έκδοσης, πρέπει να ληφθούν υπόψη όλες οι πτυχές των συνθηκών κράτησης στη φυλακή στην οποία εν τοις πράγμασι επρόκειτο να κρατηθεί το εν λόγω πρόσωπο.

Επίσης έκρινε ότι η δυνατότητα μεταγενέστερου δικαστικού ελέγχου των συνθηκών κράτησης στο κράτος μέλος έκδοσης θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη στο πλαίσιο συνολικής εκτίμησης των συνθηκών αυτών, χωρίς βέβαια να μπορεί να αποκλειστεί η ύπαρξη πραγματικού κινδύνου απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης μόνο και μόνο επειδή το ενδιαφερόμενο πρόσωπο είχε, στο κράτος μέλος έκδοσης, ένδικο μέσο που του επέτρεπε να αμφισβητήσει τις

¹⁰³ CE:ECHR:2015:0310JUD001409712, Σκέψεις 79 έως 92.

¹⁰⁴ CE:ECHR:2017:1114DEC000543317, Σκέψη 22.

¹⁰⁵ CE:ECHR:2017:0425JUD006146712, Σκέψη 72.

¹⁰⁶ CE:ECHR:2016:1020JUD000733413, Σκέψη 124 – 138.

¹⁰⁷ Απόφαση της 15^{ης} Οκτωβρίου 2019, Dorobantu, C-128/18, EU:C:2019:857.

προϋποθέσεις της κράτησής του ή επειδή υπήρχαν νομοθετικά ή διαρθρωτικά μέτρα που επιδιώκονταν για την ενίσχυση της παρακολούθησης των συνθηκών κράτησης.

Τέλος, το ΔΕΕ υπογράμμισε ότι η ύπαρξη ουσιωδών λόγων να πιστεύεται ότι το επίμαχο πρόσωπο θα διέτρεχε πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης λόγω των συνθηκών κράτησης που επικρατούν στην φυλακή, στην οποία προβλεπόταν πράγματι να κρατηθεί, δεν μπορούσε να αντισταθμιστεί από εκτιμήσεις αναφορικά με τη δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις και τις αρχές της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αναγνώρισης.

A.4. ΔΕΕ, Υπόθεση E.D.L.

Η υπόθεση¹⁰⁸ αφορούσε ΕΕΣ για έναν κάτοικο Ιταλίας για τους σκοπούς άσκησης ποινικής δίωξης στην Κροατία. Το Εφετείο του Μιλάνου, ως αρχή εκτέλεσης του ΕΕΣ, είχε διαπιστώσει την ύπαρξη ψυχωτικής διαταραχής που απαιτεί θεραπεία με φαρμακευτική αγωγή και ψυχοθεραπεία και σημαντικό κίνδυνο αυτοκτονίας σε περίπτωση φυλάκισης και η εκτέλεση του ΕΕΣ θα διέκοπτε τα ως άνω και θα οδηγούσε σε επιδείνωση της γενικής κατάστασης της υγείας του, οι συνέπειες της οποίας θα μπορούσαν να είναι εξαιρετικά σοβαρές ή ακόμη και σε αυξημένο κίνδυνο αυτοκτονίας. Καθώς η Απόφαση-πλαίσιο δεν περιλάμβανε χρόνια νόσο δυνητικά αόριστης διάρκειας μεταξύ των λόγων άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ, το ιταλικό Συνταγματικό Δικαστήριο απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ αναφορικά με το πώς θα μπορούσε να μετριάσει ο κίνδυνος σοβαρής βλάβης στην υγεία αυτού του ατόμου, δεδομένης της υψηλής πιθανότητας σημαντικής επιδείνωσης αυτής σε περίπτωση παράδοσης.

Το ΔΕΕ επανέλαβε ότι άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ προβλέπεται μόνο για λόγους που απορρέουν από την Απόφαση-πλαίσιο, καθώς αυτή συνιστά εξαίρεση που έπρεπε να ερμηνεύεται αυστηρά. Ωστόσο, όταν υπάρχουν ουσιώδεις λόγοι να πιστεύεται ότι η εκτέλεση του ΕΕΣ μπορεί προφανώς να θέσει σε κίνδυνο την υγεία του επίμαχου προσώπου και ότι ο κίνδυνος αυτός δεν θα μπορούσε να αποκλειστεί εντός εύλογης χρονικής προθεσμίας, η δικαστική αρχή εκτέλεσης έχει τη διακριτική ευχέρεια, κατ' εξαίρεση, να την αναβάλει προσωρινά, σε συμμόρφωση με την απαγόρευση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης. Εάν ωστόσο αυτός ο κίνδυνος

¹⁰⁸ Απόφαση της 12^{ης} Μαΐου 2023, E. D. L., C-699/21, EU:C:2023:295.

μπορούσε να αποκλειστεί εντός εύλογης χρονικής προθεσμίας, θα μπορούσε να συμφωνηθεί νέα ημερομηνία παράδοσης με τη δικαστική αρχή έκδοσης.

A.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα

Από την επισκόπηση των ως άνω αποφάσεων ΔΕΕ και ΕΔΔΑ, προκύπτει ότι στην πραγματικότητα η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βρίσκονται σε μία σχέση εναργούς αλληλεπίδρασης και διασύνδεσης¹⁰⁹, η οποία όμως εγείρει ερωτήματα για το κατά πόσο η αυτοματοποιημένη διαδικασία του ΕΕΣ κατοχυρώνει τη δικονομική θέση του προσώπου.¹¹⁰

Η δυνατότητα άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ ακροβατεί μεταξύ του ελέγχου της πιθανής παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων, παρά το ότι αυτός είναι ασυμβίβαστος με την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της υποχρέωσης σεβασμού των ενωσιακών θεμελιωδών δικαιωμάτων.¹¹¹

Επίσης, με την απόφαση Bivolaru καταδεικνύεται ότι αφενός το κράτος εκτέλεσης δεν μπορεί να εκτελέσει το ΕΕΣ όταν υπάρχει σαφής κίνδυνος για ένα θεμελιώδες δικαίωμα του προσώπου που υπόκειται στο ΕΕΣ και αφετέρου ότι η αρχή έκδοσης έχει υποχρέωση πραγματικής συνεργασίας, απέχοντας από τυποποιημένες απαντήσεις στα αιτήματα του κράτους εκτέλεσης για περαιτέρω πληροφορίες.¹¹²

¹⁰⁹ Mitsilegas V. (2015), The Symbiotic Relationship between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe's Area of Criminal Justice, NJECL, 458.

¹¹⁰ Τζαννετής Α. Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης - Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων, Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - Τάσεις και προκλήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 151· Alegre/Leaf (2004), Mutual Recognition in European Cooperation: A Step Too Far Too Soon?, European Law Journal, σελ. 200 επ.

¹¹¹ Τζαννετής, ό.π.

¹¹² Mancano, L 2022, 'Judicial cooperation, detention conditions and equivalent protection. Another chapter in the EU-ECHR relationship: Bivolaru and Moldovan v. France', Revista General de Derecho Europeo, vol. 56, σελ 207-231.

Συνεπώς, κατόπιν εξέτασης των ως άνω υποθέσεων, φαίνεται ότι ΕΔΔΑ και ΔΕΕ συμβαδίζουν ως προς την εκτίμηση ύπαρξης κινδύνου απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, καθώς επικεντρώνονται στην ύπαρξη πραγματικού κινδύνου, με τη διαφορά ότι το ΔΕΕ δεν αρκείται στην κατάφαση συστηματικών ή γενικών πλημμελειών ως προς τις συνθήκες κράτησης αλλά απαιτείται και οι συνθήκες κράτησης στις οποίες θα υποβληθεί το επίμαχο πρόσωπο να εγκυμονούν κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης.¹¹³

¹¹³ Gaspar-Szilagyi, Szilard. (2016). Joined cases Aranyosi and Caldaru: converging human rights standards, mutual trust and new ground for postponing european arrest warrant. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 24(2-3), 197-220.

B. Νομιμότητα της στέρησης της ελευθερίας (Άρθρο 5 ΕΣΔΑ / Άρθρο 6 ΧΘΔ)

B.1. ΕΔΔΑ, *Paci v. Belgium*

Στην υπόθεση αυτή του ΕΔΔΑ,¹¹⁴ οι βελγικές αρχές εξέδωσαν ΕΕΣ για έναν Ιταλό υπήκοο, το οποίο εκτελέστηκε από τις ιταλικές αρχές υπό τον όρο ότι αυτός θα επέστρεφε στην Ιταλία μετά την ακρόασή του.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι η κράτησή του είχε καταστεί παράνομη, καθώς δεν παραδόθηκε στις ιταλικές αρχές αμέσως μετά το τέλος της έρευνας. Το ΕΔΔΑ επεσήμανε ότι η φράση «σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία», κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου 5 ΕΣΔΑ¹¹⁵, είναι σύμφωνη με το ενωσιακό δίκαιο. Συγκεκριμένα, ότι η ερμηνεία από τον εθνικό δικαστή ότι η παράδοση στο κράτος εκτέλεσης θα πρέπει να πραγματοποιείται μόνο μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας στο κράτος έκδοσης δεν μπορούσε να χαρακτηριστεί ως αυθαίρετη ή προδήλως παράλογη. Δεδομένου ότι ούτε ο προσφεύγων ούτε οι ιταλικές αρχές είχαν λάβει μέτρα για την παράδοση του πρώτου, ενώ οι βελγικές αρχές είχαν στείλει αρκετές υπενθυμίσεις σε αυτούς, το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι η συνέχιση της κράτησης του προσφεύγοντος μετά το τέλος των διαδικασιών εναντίον του δεν ήταν αυθαίρετες και είχαν αιτιολογηθεί επαρκώς. Συνεπώς, κατά το ΕΔΔΑ δεν υπήρξε καμία παραβίαση του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ.

¹¹⁴ ΕΔΔΑ, *Paci v. Belgium*, no. 45597/09, 17 Απριλίου 2018.

¹¹⁵ Κατά το άρθρο 5 ΕΣΔΑ, κανείς δεν επιτρέπεται να στερηθεί την ελευθερία του παρά μόνο στις παρακάτω περιπτώσεις και σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία: α. εάν κρατείται νόμιμα σε συνέχεια καταδίκης από αρμόδιο δικαστήριο, β. εάν υποβλήθηκε σε νόμιμη σύλληψη ή κράτηση λόγω ανυποταγής σε νόμιμη διαταγή δικαστηρίου ή προκειμένου να διασφαλιστεί η εκτέλεση υποχρέωσης που ορίζεται από τον νόμο, γ. εάν συνελήφθη και κρατείται προκειμένου να οδηγηθεί ενώπιον της αρμόδιας δικαστικής αρχής, σε περίπτωση εύλογης υπόνοιας ότι διέπραξε αδίκημα ή όταν αυτό εύλογα κρίνεται απαραίτητο ώστε να εμποδιστεί από το να διαπράξει αδίκημα ή να δραπετεύσει μετά τη διάπραξη αυτού, δ. εάν πρόκειται για τη νόμιμη κράτηση ανηλίκου που αποφασίστηκε για την επιτήρηση της ανατροφής του ή για τη νόμιμη κράτησή του προκειμένου να παραπεμφθεί ενώπιον της αρμόδιας αρχής, ε. εάν πρόκειται για τη νόμιμη κράτηση προσώπου, που μπορεί να διασπείρει μεταδοτική ασθένεια, φρενοβλαβούς, αλκοολικού, τοξικομανούς ή αλήτη, στ. εάν πρόκειται για νόμιμη σύλληψη ή κράτηση προσώπου με σκοπό να εμποδιστεί να εισέλθει παράνομα στη χώρα ή εναντίον του οποίου εκκρεμεί διαδικασία απέλασης ή έκδοσης.

B.2. ΔΕΕ, υπόθεση Lanigan

Στην υπόθεση αυτή¹¹⁶, τον Δεκέμβριο του 2012 οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου εξέδωσαν ΕΕΣ στο πλαίσιο ποινικής δίωξης για φόνο και κατοχή πυροβόλου όπλου με σκοπό να θέσει σε κίνδυνο τη ζωή κάποιου προσώπου, αδικήματα που είχαν διαπραχθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο το 1998. Ο κ. Lanigan είχε συλληφθεί στο πλαίσιο του ΕΕΣ από τις ιρλανδικές αρχές τον Ιανουάριο του 2013 και είχε δηλώσει τότε ότι δεν συναινούσε στην παράδοσή του στις δικαστικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου. Υπεβλήθη λοιπόν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ ως προς το εάν μπορεί να αποφασιστεί η εκτέλεση του ΕΕΣ παρά την παράλειψη τήρησης συγκεκριμένων προθεσμιών και εάν ο κ. Lanigan μπορούσε να τεθεί υπό κράτηση δεδομένου ότι η συνολική διάρκεια της κράτησής του είχε υπερβεί αυτά τα χρονικά όρια.

Το ΔΕΕ διαπίστωσε ότι η εγκατάλειψη της διαδικασίας σε περίπτωση υπέρβασης των προθεσμιών θα ήταν αντίθετη στο στόχο της επιτάχυνσης και της απλούστευσης της δικαστικής συνεργασίας και θα ενθάρρυνε τακτικές καθυστέρησης. Ως προς τη συνεχιζόμενη κράτηση του κ. Lanigan, το ΔΕΕ έκρινε ότι η Απόφαση-πλαίσιο δεν προέβλεπε την αποφυλάκιση αυτού μετά την παρέλευση των σχετικών προθεσμιών. Επιπλέον, στο μέτρο που η διαδικασία εκτέλεσης για το ΕΕΣ επρόκειτο να συνεχιστεί, η γενική και άνευ όρων υποχρέωση απελευθέρωσης του καταζητούμενου θα μπορούσε να περιορίσει την αποτελεσματικότητα του συστήματος παράδοσης και, κατά συνέπεια, να παρεμποδίσει την επίτευξη των στόχων που επιδιώκει. Παρά ταύτα, η Απόφαση-πλαίσιο πρέπει να ερμηνευθεί σύμφωνα με τον ΧΘΔ κι έτσι ένα άτομο που κρατείται στο πλαίσιο ενός ΕΕΣ εν αναμονή της παράδοσής του μπορεί να παραμείνει υπό κράτηση μόνο εφόσον η συνολική διάρκεια της κράτησης δεν είναι υπερβολική, λαμβάνοντας υπόψη όλους τους σχετικούς παράγοντες για τη διάρκεια της διαδικασίας καθώς και την ποινή που δυνητικά αντιμετωπίζει το εν λόγω πρόσωπο, τον πιθανό κίνδυνο να δραπετεύσει και το γεγονός ότι είχε κρατηθεί για περίοδο η οποία είχε υπερβεί κατά πολύ τα χρονικά όρια που όριζε η Απόφαση-πλαίσιο για τη λήψη απόφασης σχετικά με την εκτέλεση του ΕΕΣ.

B.3. ΔΕΕ, TC

¹¹⁶ Απόφαση της 16^{ης} Ιουλίου 2015, Lanigan, C-237/15 PPU, EU:C:2015:474.

Στην υπόθεση αυτή¹¹⁷, η κύρια δίκη αφορούσε την κράτηση Βρετανού υπηκόου στις Κάτω Χώρες βάσει ΕΕΣ που εκδόθηκε από τις αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι ολλανδικές αρχές υπέβαλαν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ για να διαπιστωθεί εάν μια διάταξη εσωτερικού δικαίου που προβλέπει ότι το καταζητούμενο άτομο δεν μπορεί να τεθεί υπό κράτηση βάσει ΕΕΣ για περισσότερες από 90 ημέρες αντιβαίνει στο Άρθρο 6 ΧΘΔ.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι η Απόφαση-πλαίσιο έπρεπε να ερμηνευθεί ως αποκλείουσα εθνική διάταξη που καθόριζε μια γενική και άνευ όρων υποχρέωση αποφυλάκισης του προσώπου που συνελήφθη σύμφωνα με ΕΕΣ μόλις παρέλθει περίοδος 90 ημερών από τη σύλληψη αυτού του ατόμου, όπου υπήρχε πολύ σοβαρός κίνδυνος διαφυγής αυτού του ατόμου και αυτός ο κίνδυνος θα μπορούσε να μειωθεί σε ένα αποδεκτό επίπεδο με την επιβολή κατάλληλων μέτρων. Έκρινε περαιτέρω ότι το άρθρο 6 ΧΘΔ έπρεπε να ερμηνευθεί με τέτοιο τρόπο ώστε να αποκλείεται η εθνική νομολογία που επιτρέπει την κράτηση πέραν αυτής της περιόδου των 90 ημερών, λόγω αναστολής αυτής δυνάμει αποστολής προδικαστικού ερωτήματος ή αναμονής απάντησης σε τέτοιο ή αναβολής απόφασης παράδοσης με την αιτιολογία ότι θα μπορούσε να υπάρξει στο κράτος μέλος έκδοσης πραγματικός κίνδυνος απάνθρωπων ή εξευτελιστικών συνθηκών κράτησης, στο μέτρο που η εν λόγω νομολογία δεν εξασφάλισε ότι αυτή η εθνική διάταξη ερμηνευόταν σύμφωνα με την Απόφαση-πλαίσιο και συνεπαγόταν τροποποιήσεις που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διαφορετικές περιόδους συνεχιζόμενης κράτησης.

¹¹⁷ Απόφαση της 12^{ης} Φεβρουαρίου 2019, TC, C-492/18 PPU, EU:C:2019:108.

Γ. Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής (άρθρα 6 & 13 ΕΣΔΑ/ Άρθρα 47 & 48 ΧΘΔ)

Γ.1. ΕΔΔΑ, Pirozzi v. Belgium

Στην απόφαση αυτή,¹¹⁸ η προσφυγή αφορούσε την εκτέλεση εκ μέρους των βελγικών αρχών ΕΕΣ που εκδόθηκε από τις ιταλικές αρχές για σκοπούς εκτίσεως ποινής φυλάκισης που είχε επιβληθεί ως αποτέλεσμα ερήμην δίκης στην Ιταλία.

Ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι οι βελγικές αρχές τον είχαν παραδώσει στις ιταλικές αρχές χωρίς να έχουν εξετάσει τη νομιμότητα του ΕΕΣ. Το ΕΔΔΑ σημείωσε ότι η βελγική αρχή δεν είχε τη διακριτική ευχέρεια να αξιολογήσει την σύλληψη και ότι τα βελγικά δικαστήρια θα μπορούσαν να αρνηθούν να εκτελέσουν το ΕΕΣ μόνο για τους λόγους που απαντώνται στην Απόφαση-πλαίσιο. Κατά την άποψη του ΕΔΔΑ δεν υπήρξε παραβίαση της παραγράφου 1 του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, καθώς στη συγκεκριμένη περίπτωση η εφαρμογή του ΕΕΣ δεν ήταν προφανώς ανεπαρκής ως αντίθετη στο τεκμήριο ισοδύναμης προστασίας και η παράδοση του στις ιταλικές αρχές δεν μπορούσε να θεωρηθεί ότι βασίστηκε σε δίκη που ισοδυναμούσε με κατάφωρη άρνηση δικαιοσύνης.

Γ.2. ΔΕΕ, Melloni

Το ΔΕΕ στην υπόθεση αυτή επανέλαβε ότι η εκτέλεση ενός ΕΕΣ υπόκειται αποκλειστικά στην Απόφαση-πλαίσιο. Το άρθρο 4α παράγραφος 1 στοιχεία α) και β) αποκλείει την άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ που έχει εκδοθεί για σκοπούς εκτέλεσης ποινής, σε μια κατάσταση όπως αυτή στην παρούσα υπόθεση, όπου το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν είχε εμφανιστεί δίκη και, έχοντας επίγνωση της προγραμματισμένης δίκης, είχε δώσει εντολή σε δικηγόρο να τον υπερασπιστεί και αυτός τον είχε πράγματι υπερασπιστεί στη δίκη.

Κατά συνέπεια, το ΔΕΕ έκρινε ότι η αποκλείεται η εξάρτηση εκτέλεσης ενός ΕΕΣ από το γεγονός ότι η καταδικαστική απόφαση που εκδόθηκε ερήμην υπόκειται σε επανεξέταση στο κράτος μέλος που εξέδωσε το ΕΕΣ και ότι η διάταξη αυτή είναι συμβατή με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και τα

¹¹⁸ ΕΔΔΑ, Pirozzi v. Belgium, no. 21055/11, 17 April 2011.

δικαιώματα υπεράσπισης που εγγυάται ο ΧΘΔ. Αν και το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εμφανιστεί αυτοπροσώπως στη δίκη του αποτελούσε ουσιαστικό συστατικό του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το δικαίωμα αυτό δεν ήταν απόλυτο αφού ο κατηγορούμενος ήταν ελεύθερος να παραιτηθεί από αυτήν, με την επιφύλαξη ορισμένων διασφαλίσεων. Τέλος, το ΔΕΕ σημείωσε ότι εξάρτηση της παράδοσης ενός ατόμου από έναν όρο που δεν προβλέπεται στην Απόφαση-πλαίσιο θα ισοδυναμούσε με υπονόμευση των αρχών της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και αναγνώρισης που η απόφαση αυτή υποτίθεται ότι υποστηρίζει και, ως εκ τούτου, θα έθετε σε κίνδυνο την αποτελεσματικότητά του.

Γ.3. ΔΕΕ, C-562/21 PPU και C-563/21 PPU

Σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αυτής,¹¹⁹ δύο ΕΕΣ είχαν εκδοθεί από πολωνικά δικαστήρια τον Απρίλιο του 2021 για δύο Πολωνούς υπηκόους, οι οποίοι βρίσκονταν στις Κάτω Χώρες και δεν είχαν συναινέσει στην παράδοσή τους. Έτσι, τα αιτήματα για την εκτέλεση αυτών των ΕΕΣ είχε παραπεμφθεί στο Επαρχιακό Δικαστήριο του Άμστερνταμ (Κάτω Χώρες).

Το ΔΕΕ επιβεβαίωσε ότι, όταν η δικαστική αρχή εκτέλεσης είχε στοιχεία για συστημικές ή γενικευμένες ελλείψεις σχετικά με την ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος στο κράτος μέλος έκδοσης, θα μπορούσε να αρνηθεί να παραδώσει τον εκζητούμενο μόνο εάν διαπίστωνε ότι υπήρξε παραβίαση στο θεμελιώδες δικαίωμα αυτού του ατόμου για δίκαιη δίκη ενώπιον ανεξάρτητου και αμερόληπτου δικαστηρίου.

Γ.4. ΔΕΕ, Υπόθεση MM

Στην υπόθεση αυτή,¹²⁰ το ΔΕΕ διευκρίνισε ότι ο όρος «δικαστική αρχή έκδοσης», κατά την έννοια της Απόφασης-πλαίσιο, δεν προϋποθέτει την επανεξέταση της απόφασης από δικαστήριο που εκδίδει το ΕΕΣ. Επεσήμανε ότι, στο βαθμό που η νομοθεσία της ΕΕ προέβλεπε ότι το ΕΕΣ έπρεπε να βασίζεται σε «ένταλμα σύλληψης ή σε οποιοδήποτε άλλη εκτελεστή

¹¹⁹ Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, Openbaar Ministryie, C-562/21 PPU και C-563/21 PPU, EU:C:2022:100

¹²⁰ Απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2021, MM, C-414/20 PPU, EU:C:2021:4.

δικαστική απόφαση με το ίδιο αποτέλεσμα», ένα μέτρο που χρησιμεύει ως βάση για το ΕΕΣ, ακόμα κι αν δεν συνιστά «εθνικό ένταλμα σύλληψης», πρέπει να παράγει ισοδύναμα έννομα αποτελέσματα, δηλαδή να καταστεί δυνατή η σύλληψη του καταζητούμενου με σκοπό να προσαχθεί το πρόσωπο αυτό ενώπιον δικαστηρίου. Το ΔΕΕ έκρινε επίσης ότι, όταν το δικονομικό δίκαιο του κράτους μέλους έκδοσης δεν προβλέπει ένα ένδικο μέσο που επιτρέπει σε ένα δικαστήριο να επανεξετάσει τις συνθήκες υπό τις οποίες εκδόθηκε το ΕΕΣ καθώς και η αναλογικότητά του, το άρθρο 47 ΧΘΔ θα πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι ένα δικαστήριο που κλήθηκε να εκδώσει απόφαση σε στάδιο της ποινικής διαδικασίας που ακολούθησε την παράδοση του αιτούμενου προσώπου θα πρέπει να είναι σε θέση να διενεργήσει έμμεση επανεξέταση των συνθηκών υπό τις οποίες το ένταλμα αυτό είχε εκδοθεί.

Γ.5. Ενδιάμεσα συμπεράσματα

Η απόφαση Melloni έχει αποτελέσει αντικείμενο δριμείας κριτικής καθώς έχει υποστηριχθεί ότι επέτρεψε να υποχωρήσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα μπροστά στην αρχή της υπεροχής του ενωσιακού έναντι του εθνικού δικαίου.¹²¹ Ωστόσο, όπως αναφέρει ο Τζαννετής, η κριτική αυτή δεν μπορεί να σταθεί καθώς το άρθρο 53 ΧΘΔ *«προσαρμόζεται στην αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου, όταν απαγορεύει τον περιορισμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από ενωσιακό δίκαιο και τα εθνικά Συντάγματα στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής τους»*, καθώς η τελευταία φράση *«στα αντίστοιχα πεδία εφαρμογής» υπενθυμίζει εμμέσως την αυτονομία και υπεροχή του ενωσιακού δικαίου»*.¹²²

Επομένως, ορθά στην απόφαση Melloni το δικαίωμα αυτοπρόσωπης παρουσίας του εκζητουμένου στην ποινική δίκη εξετάζεται σε σχέση με το σκοπό και τη λειτουργία του μηχανισμού του ΕΕΣ καθώς επί ενωσιακών ρυθμίσεων η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων διαγράφεται από το ΧΘΔ.¹²³ Η εφαρμογή ευμενέστερων εθνικών προβλέψεων θα

¹²¹ Τζαννετής, ό.π.: Lavranos (2014), The EJC's Judgement in Melloni and Åkerberg Fransson: Une ménage à trois difficultés, European Law Reporter, 140, Besselink, European Current Law, σελ. 1189· Swoboda (2015), The self-perception of the European Court of Justice and its neglect of the defense perspective in its preliminary rulings on judicial cooperation in criminal matters, ZIS, σελ. 366.

¹²² Τζαννετής, ό.π.

¹²³ Rauchegger (2018), The Interplay Between the Charter and National Constitutions after Åkerberg Fransson and Melloni: Has the CJEU Embraced the Challenges of Multilevel Fundamental Rights Protection? in: The

ερχόταν σε αντίθεση με την παράγραφο 3 του άρθρου 1 της Απόφασης-πλαίσιο που αφορά την ενωσιακή δημόσια τάξη.

Όπως σημειώνει και ο Mitsilegas, η ανησυχία αναφορικά με την υπερέκταση της «κυρωτικής σφαίρας» στο ΧΕΑΔ εντείνει τις συζητήσεις και το σκεπτικισμό αναφορικά με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την ύπαρξη - ή μη - της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στα συστήματα ποινικής δικαιοσύνης των κρατών μελών.¹²⁴

EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument, σελ.113.

¹²⁴ Mitsilegas V. (2006), The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in The EU, Common Market Law Review: 43, 1277 – 1311, σελ. 1289.

Δ. Δικαίωμα στην προσωπική ζωή

Η απόφαση του ΔΕΕ της 21ης Δεκεμβρίου 2023 GN¹²⁵ αφορούσε ένα ΕΕΣ που εκδόθηκε από τις βελγικές αρχές για τους σκοπούς έκτισης ποινής φυλάκισης. Το συγκεκριμένο πρόσωπο είχε συλληφθεί στην Ιταλία ενώ ήταν έγκυος και ζούσε μαζί με τον γιο της, που ήταν κάτω των τριών ετών. Το ιταλικό ακυρωτικό δικαστήριο, το οποίο ήταν το αιτούν δικαστήριο, ρώτησε το ΔΕΕ εάν θα μπορούσε να αρνηθεί να εκτελέσει ΕΕΣ όταν η παράδοση μητέρας μικρών παιδιών στην στο κράτος μέλος έκδοσης θα μπορούσε να οδηγήσει σε παραβίαση του δικαιώματος στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και θα ήταν αντίθετη προς το βέλτιστο συμφέρον των παιδιών της, όπως προστατεύονται από τα άρθρα 7 και 24 ΧΘΔ αντίστοιχα.

Το ΔΕΕ έκρινε ότι η Απόφαση-Πλαίσιο, όπως ερμηνεύεται υπό το φως του ΧΘΔ, δεν επιτρέπει στο κράτος εκτέλεσης την άρνηση παράδοσης του προσώπου που αποτέλεσε αντικείμενο ΕΕΣ με το σκεπτικό ότι το άτομο αυτό ήταν μητέρα μικρών παιδιών που ζούσαν μαζί της, εκτός αν πρώτα αυτή η αρχή είχε στη διάθεσή της πληροφορίες που αποδείκνυαν ότι υπήρχε πραγματικός κίνδυνος παραβίασης αυτού του θεμελιώδους δικαιώματος του ατόμου στο σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής του ζωής λόγω συστημικών ή γενικευμένων ελλείψεων στις συνθήκες κράτησης μητέρων μικρών παιδιών και στη φροντίδα αυτών των παιδιών στο κράτος μέλος έκδοσης και, δεύτερον, αν υπήρχαν ουσιαστικοί λόγοι να πιστεύουν ότι, υπό το πρίσμα της προσωπικής τους κατάστασης, τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα θα διατρέχουν αυτόν τον κίνδυνο λόγω αυτών των συνθηκών.

E. Ne bis in idem (άρθρο 4 Πρωτοκόλλου αριθ. 7 ΕΣΔΑ/άρθρο 50 ΧΘΔ)

E.1. ΕΔΔΑ, Krombach κατά Γαλλίας

¹²⁵ C-261/22, EU:C:2023:1017.

Στην υπόθεση αυτή,¹²⁶ ο προσφεύγων παραπονέθηκε για παραβίαση του δικαιώματός του να μην δικάσθει δύο φορές για το ίδιο αδίκημα ως αποτέλεσμα της καταδίκης του στη Γαλλία για αδικήματα για τα οποία ισχυρίστηκε ότι είχε εκδοθεί άλλο διάταγμα υπέρ του στη Γερμανία, επικαλούμενος το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθμόν 7 της ΕΣΔΑ.

Το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι, όπως προκύπτει από τη διατύπωση της εν λόγω διάταξης, ένα άτομο δεν μπορεί να διωχθεί ή να τιμωρηθεί από τα δικαστήρια ενός κράτους μέρους της ΕΣΔΑ για αδίκημα για το οποίο είχε αθωωθεί ή καταδικαστεί με τελεσίδικη απόφαση σε άλλο Κράτος Μέρος. Κατά την άποψη του ΕΔΔΑ, το γεγονός ότι η Γαλλία και η Γερμανία ήταν μέλη της ΕΕ και ότι η νομοθεσία της ΕΕ προσέδωσε μια διασυννοριακή διάσταση στην αρχή *ne bis in idem* σε επίπεδο ΕΕ δεν επηρέαζε την εφαρμογή του άρθρου 4 του υπ' αριθμόν 7 Πρωτοκόλλου σε αυτή την περίπτωση. Ως προς αυτό, το ΕΔΔΑ επανέλαβε ότι δεν είχε δικαιοδοσία να εφαρμόσει ενωσιακούς κανόνες ή να αξιολογήσει εικαζόμενες παραβιάσεις των τελευταίων, εκτός εάν και στο μέτρο που μπορεί να υπάρχουν τέτοιες παραβιάσεις, έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται δυνάμει της ΕΣΔΑ και ότι η ΕΣΔΑ δεν εμποδίζει τα κράτη μέρη σε αυτήν από την παροχή ευρύτερης νομικής προστασίας στα δικαιώματα και τις ελευθερίες που εγγυώνται, είτε βάσει του εσωτερικού δικαίου είτε άλλων διεθνών συνθηκών είτε του δικαίου της ΕΕ.

Ε.2. ΔΕΕ, ΑΒ και άλλοι

Στην υπόθεση αυτή¹²⁷, άτομα που κατηγορούνταν για διάπραξη σειράς αδικημάτων είχαν λάβει αμνηστία στη Σλοβακία, η οποία είχε τα ίδια αποτελέσματα με την αθώωση και είχε οδηγήσει στην τελική παύση των διώξεων. Περισσότερα από 15 χρόνια αργότερα, αυτή η αμνηστία είχε ανακληθεί, είχαν επαναληφθεί οι ποινικές διώξεις και είχε εκδοθεί ΕΕΣ σε βάρος ενός εκ των κατηγορουμένων. Το Επαρχιακό Δικαστήριο της Μπρατισλάβα (Σλοβακία) ρώτησε το ΔΕΕ εάν η έκδοση ενός τέτοιου ΕΕΣ και η ανάκληση της αμνηστίας ήταν συμβατή με το δίκαιο της ΕΕ, ιδίως με την αρχή *ne bis in idem*, όπως κατοχυρώνεται από τον Χάρτη.

Το ΔΕΕ επανέλαβε ότι κανείς μπορεί να επικαλεστεί την αρχή *ne bis in idem* μόνο όταν η ποινική ευθύνη του ατόμου είχε εξεταστεί και είχε ληφθεί σχετική απόφαση. Εν προκειμένω, το ΔΕΕ έκρινε ότι από το υλικό που είχε ενώπιόν του προέκυπτε ότι το μοναδικό αποτέλεσμα της

¹²⁶ ΕΔΔΑ, Απόφαση αρ. 67521/14, 20 Φεβρουαρίου 2018.

¹²⁷ Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2021, ΑΒ και άλλοι, C-203/20, EU:C:2021:1016.

απόφασης αμνηστίας ήταν η διακοπή της ποινικής δίωξης ενώπιον των δικαστηρίων που είχαν τη δυνατότητα να αποφανθούν για την ποινική ευθύνη του κατηγορουμένου. Αντίστοιχα, η αρχή ne bis in idem δεν απέκλειε την έκδοση ΕΕΣ εναντίον τους.

ΣΤ. Η απόφαση του ΔΕΕ C-168/13 PPU – Το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προσφυγή στο πλαίσιο της αποφάσεως της δικαστικής αρχής που αποφαινεται προκειμένου να παράσχει τη συγκατάθεσή της για τη διεύρυνση του εντάλματος συλλήψεως ή για τη μεταγενέστερη παράδοση σε άλλο κράτος μέλος

Η απόφαση αυτή¹²⁸ αφορούσε προδικαστικό ερώτημα αναφορικά με την ερμηνεία των άρθρων 27, παράγραφος 4, και 28, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της Απόφασης-πλαίσιο, που υπεβλήθη από το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Γαλλίας (Cour de cassation). Ειδικότερα, το Crown court at Maidstone του Ηνωμένου Βασιλείου εξέδωσε ΕΕΣ κατά υπηκόου του λόγω αξιοποιώνων πράξεων (απαγωγή παιδιού κατά το αγγλικό δίκαιο) στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το εν λόγω πρόσωπο συνελήφθη στη Γαλλία και δήλωσε ρητώς, την ίδια ημέρα, ενώπιον του εισαγγελέα Εφετείου του Bordeaux (Cour d'appel de Bordeaux), ότι δέχεται την παράδοσή του στις δικαστικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου, χωρίς ωστόσο να παραιτείται από τον κανόνα της ειδικότητας, δήλωση την οποία επανέλαβε επικουρούμενος από διερμηνέα, παρουσία του δικηγόρου του, κατά τη συνεδρίαση του ανακριτικού τμήματος του ως άνω Εφετείου. Με την απόφασή του το ανακριτικό τμήμα του Εφετείου διέταξε την παράδοση του εν λόγω προσώπου στις δικαστικές αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου στο πλαίσιο της ως άνω ασκήσεως ποινικής δίωξης κι έτσι παραδόθηκε και έκτοτε κρατείται στο Ηνωμένο Βασίλειο. Λίγο αργότερα, περιήλθε στον εισαγγελέα του Εφετείου του Bordeaux αίτημα των δικαστικών αρχών του Ηνωμένου Βασιλείου με το οποίο εξητείτο η συγκατάθεση του ανακριτικού τμήματος του δικαστηρίου αυτού για τη δίωξη του προσφεύγοντος της κύριας δίκης για αξιόποινες πράξεις που ετέλεσε στο Ηνωμένο Βασίλειο πριν από την παράδοσή του, οι οποίες συνιστούν παράβαση διαφορετική από εκείνη που είχε δικαιολογήσει την παράδοσή του αυτή (κατά το αγγλικό δίκαιο ποινικό αδίκημα σεξουαλικής σχέσεως με ανήλικο δεκαέξι ετών). Το αίτημα των δικαστικών

¹²⁸ Απόφαση του Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) της 30ής Μαΐου 2013, C-168/13 PPU, ECLI:EU:C:2013:358.

αρχών του Ηνωμένου Βασιλείου συγκεκριμενοποιήθηκε μέσω ενός ΕΕΣ αφορώντος τα αδικήματα που έδωσαν λαβή για τη νέα δίωξη. Το ανακριτικό τμήμα του Εφετείου του Bordeaux αποφάσισε να χορηγήσει τη συγκατάθεσή του για τη διεύρυνση του σχετικού με την παράδοση κατηγορητηρίου με σκοπό νέα δίωξη για το ως άνω αδίκημα. Το εν λόγω πρόσωπο άσκησε αναίρεση ενώπιον του Cour de cassation, οπότε το δικαστήριο αυτό υπέβαλε στο Conseil constitutionnel [συνταγματικό δικαστήριο] επείγον ερώτημα συνταγματικότητας αφορών το άρθρο 695-46 του κώδικα ποινικής δικονομίας, ιδίως την αρχή της ισότητας ενώπιον της δικαιοσύνης και το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προσφυγή, το οποίο με τη σειρά του αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο σχετικό προδικαστικό ερώτημα.

Αντικείμενο του προδικαστικού ερωτήματος ήταν εάν τα άρθρα 27, παράγραφος 4, και 28, παράγραφος 3, στοιχείο γ', της αποφάσεως-πλαίσίου έχουν την έννοια ότι εμποδίζουν τα κράτη μέλη να προβλέπουν δικαίωμα προσφυγής αναστέλλουσας την εκτέλεση αποφάσεως της δικαστικής αρχής η οποία αποφαινεται, εντός τριάντα ημερών από της παραλαβής του σχετικού αιτήματος, προκειμένου να παράσχει τη συγκατάθεσή της ώστε ένα άτομο είτε να διωχθεί, να καταδικαστεί ή να κρατηθεί προς έκτιση ποινής ή άλλου στερητικού της ελευθερίας μέτρου, λόγω αξιόποινης πράξεως που ετέλεσε πριν από την παράδοσή του σε εκτέλεση ΕΕΣ, διαφορετικής από εκείνη που δικαιολόγησε την παράδοση αυτή, είτε να παραδοθεί σε κράτος μέλος διαφορετικό από το κράτος μέλος εκτέλεσεως, δυνάμει ΕΕΣ εκδοθέντος λόγω αξιόποινης πράξεως που ετέλεσε πριν από την εν λόγω παράδοση.

Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ στη συγκεκριμένη απόφαση έλαβε χώρα αναφορικά με τη δυνατότητας ασκήσεως τέτοιας ανασταλτικής προσφυγής. Το ΔΕΕ αρχικά επεσήμανε ότι η Απόφαση-πλαίσιο δεν περιέχει τέτοια ρητή πρόβλεψη, χωρίς ωστόσο να παρεμποδίζεται το δικαίωμα των κρατών μελών να προβλέψουν μία τέτοια προσφυγή.¹²⁹ Θα πρέπει όμως πάντοτε τόσο το κράτος μέλος έκδοσης όσο και εκτέλεσης να τηρούν την υποχρέωση σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 ΣΕΕ και στο ΧΘΔ, έναντι του ατόμου σε βάρος του οποίου έχει εκδοθεί ΕΕΣ. Το ΔΕΕ υπογραμμίζει τη σημασία του δικαιώματος σε αποτελεσματική προσφυγή, το οποίο διατυπώνεται

¹²⁹ Σκέψεις 37 – 38.

στα άρθρα 13 της ΕΣΔΑ και 47 του Χάρτη και με το οποίο συνδέεται το ανακύπτον στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης ζήτημα.

Στο σημείο αυτό, το ΔΕΕ κάνει αναφορά στη νομολογία του ΕΔΔΑ και αναφέρει ότι όσον αφορά κράτηση με σκοπό την έκδοση, ότι το άρθρο 5, παράγραφος 4, της ΕΣΔΑ αποτελεί *lex specialis* σε σχέση με τις γενικότερες επιταγές του άρθρου 13 αυτής¹³⁰. Συναφώς, δέχθηκε ότι, όταν η στερητική της ελευθερίας απόφαση εκδίδεται από δικαστήριο αποφαινόμενο κατόπιν δικαστικής διαδικασίας, ο έλεγχος τον οποίο επιβάλλει το άρθρο 5, παράγραφος 4, της ΕΣΔΑ εμπεριέχεται στην απόφαση αυτή¹³¹ και ότι, επιπλέον, η εν λόγω διάταξη δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη να θεσπίζουν δύο βαθμούς δικαιοδοσίας για την εξέταση της νομιμότητας της κρατήσεως και για την εξέταση των αιτημάτων διευρύνσεως εντάλματος.¹³²

Επομένως, κάθε διαδικασία παραδόσεως μεταξύ κρατών μελών προβλεπόμενη από την Απόφαση-πλαίσιο διεξάγεται, σύμφωνα με την απόφαση αυτή, υπό δικαστικό έλεγχο.

Z. Η απόφαση C-294/16 PPU αναφορικά με το περιεχόμενο του δικαιώματος αφαίρεσης περιόδου κρατήσεως

Η απόφαση αυτή¹³³ αφορά την ερμηνεία του άρθρου 26, παράγραφος 1 της Απόφασης-πλαίσιο αναφορικά με την αφαίρεση της περιόδου κρατήσεως στο κράτος μέλος εκτέλεσης. Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαδικασίας μεταξύ του JZ και της Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście (εισαγγελία δημοτικού διαμερίσματος του Łódź, Πολωνία), με αντικείμενο αίτηση του ενδιαφερομένου προκειμένου να αφαιρεθεί από τη συνολική διάρκεια της στερητικής της ελευθερίας ποινής που του επιβλήθηκε στην Πολωνία η χρονική περίοδος κατά την οποία το κράτος μέλος εκτελέσεως του ΕΕΣ, και συγκεκριμένα το Ηνωμένο Βασίλειο της

¹³⁰ ΕΔΔΑ, απόφαση Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 15ης Νοεμβρίου 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-V, § 126.

¹³¹ ΕΔΔΑ, απόφαση Khodzhamberdiyev κατά Ρωσίας της 5ης Ιουνίου 2012, § 103 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

¹³² ΕΔΔΑ, απόφαση Marturana κατά Ιταλίας της 4ης Μαρτίου 2008, § 110 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

¹³³ Απόφαση του Δικαστηρίου (τέταρτο τμήμα) της 28ης Ιουλίου 2016, C-294/16 PPU, ECLI:EU:C:2016:610.

Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, έλαβε έναντί του το μέτρο της ηλεκτρονικής επιτηρήσεως του τόπου διαμονής, σε συνδυασμό με κατ' οίκον περιορισμό.

Κατ' ουσίαν απαιτείται να διευκρινιστεί εάν μέτρα, όπως ο κατ' οίκον περιορισμός επί εννέα ώρες κατά τη διάρκεια της νύκτας, σε συνδυασμό με την επιτήρηση του ενδιαφερόμενου προσώπου με χρήση ηλεκτρονικής συσκευής, με την υποχρέωση να παρουσιάζεται επί καθημερινής βάσεως ή πολλές φορές την εβδομάδα σε αστυνομικό τμήμα σε συγκεκριμένες ώρες καθώς και με την απαγόρευση να ζητήσει τη χορήγηση εγγράφων που καθιστούν δυνατή την αναχώρησή του στην αλλοδαπή, μπορούν να χαρακτηριστούν ως «κράτηση» κατά την έννοια του εν λόγω άρθρου 26, παράγραφος 1.

Καθώς το άρθρο 26 δεν παραπέμπει στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών για τον προσδιορισμό της έννοιας «κράτηση», το ΔΕΕ κάνει δεκτό ότι η έννοια αυτή αποτελεί αυτοτελή έννοια του δικαίου της Ένωσης η οποία πρέπει να ερμηνεύεται με τρόπο αυτοτελή και ομοιόμορφο στο έδαφος της Ένωσης, λαμβανομένων υπόψη τόσο του γράμματος της εν λόγω διατάξεως όσο και του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται και του σκοπού των ρυθμίσεων των οποίων αποτελεί μέρος.

Προκειμένου το ΔΕΕ να προσεγγίσει το περιεχόμενο της αυτοτελούς αυτής έννοιας, προβαίνει σε μία επισκόπηση του τρόπου απόδοσης αυτής στις γλώσσες της Ένωσης. Όσον αφορά, πρώτον, το γράμμα του άρθρου 26, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/584, πρέπει να υπομνησθεί ότι η διατύπωση που έχει χρησιμοποιηθεί σε μία από τις γλωσσικές αποδόσεις διατάξεως του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να αποτελέσει τη μοναδική βάση για την ερμηνεία της διατάξεως αυτής ούτε μπορεί να αναγνωρίζεται ως προέχουσα σε σχέση με την απόδοση στις άλλες γλώσσες. Πράγματι, οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης πρέπει να ερμηνεύονται και να εφαρμόζονται με ομοιόμορφο τρόπο υπό το πρίσμα των αποδόσεών τους σε όλες τις γλώσσες της Ένωσης.¹³⁴ Επισημαίνεται, λοιπόν, ότι αφενός, ο όρος «κράτηση» και ο όρος

¹³⁴ Συναφώς, επισημαίνεται η ύπαρξη αποκλίσεων στις διάφορες γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 26, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/584. Πράγματι, για παράδειγμα, ενώ τα κείμενα στη γερμανική, την ελληνική και τη γαλλική γλώσσα χρησιμοποιούν τους όρους «Freiheitsentzug», «στέρηση της ελευθερίας» και «privation de liberté» για να προσδιορίσουν τη μεταχείριση που θα επιφυλαχθεί στον ενδιαφερόμενο στο κράτος μέλος εκδόσεως του εντάλματος, και τους όρους «Haft», «κράτηση» και «détention» αναφορικά με τη χρονική περίοδο που θα πρέπει να αφαιρεθεί από την επιβληθείσα ποινή, τα κείμενα στην αγγλική και στην πολωνική γλώσσα χρησιμοποιούν, στο εν λόγω άρθρο 26, παράγραφος 1,

«στέρηση της ελευθερίας» χρησιμοποιούνται αδιακρίτως στις διάφορες γλωσσικές αποδόσεις του άρθρου 26, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου 2002/584 και, αφετέρου, ότι οι έννοιες αυτές είναι συγγενείς έννοιες οι οποίες, όπως γίνονται κοινώς αντιληπτές, παραπέμπουν στην εισαγωγή σε περικλειστο χώρο ή σε σωφρονιστικό κατάστημα και όχι απλώς σε περιορισμό της ελευθερίας κινήσεως.

Σε δεύτερο χρόνο, το πλαίσιο εντός του οποίου εντάσσεται το άρθρο 26, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου 2002/584, επισημαίνεται ότι το άρθρο 12 της αποφάσεως αυτής προβλέπει ότι, όταν πρόσωπο συλλαμβάνεται βάσει ΕΕΣ, η δικαστική αρχή εκτελέσεως αποφασίζει κατά πόσον είναι σκόπιμο να τεθεί υπό κράτηση σύμφωνα με το δίκαιο του κράτους μέλους εκτελέσεως του εντάλματος, διευκρινίζοντας συγχρόνως ότι η προσωρινή απόλυση του ενδιαφερόμενου προσώπου μπορεί να αποφασιστεί οποτεδήποτε και κατά τα προβλεπόμενα από το ως άνω δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι η αρμόδια αρχή θα λάβει κάθε μέτρο που κρίνει αναγκαίο ώστε να αποφευχθεί η διαφυγή του προσώπου αυτού. Επομένως, κατά τη διάταξη αυτή, υφίσταται εναλλακτική λύση προς την «κράτηση», και συγκεκριμένα η προσωρινή απόλυση, συνοδευόμενη από μέτρα που αποσκοπούν στην αποτροπή της διαφυγής του ενδιαφερόμενου προσώπου.

Τρίτον, από τον σκοπό του οποίου την επίτευξη επιδιώκει το άρθρο 26, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου 2002/584, παρατηρείται ότι, όπως κατ' ουσίαν επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 60 των προτάσεών του, η προβλεπόμενη στο άρθρο αυτό υποχρέωση να αφαιρείται από τη συνολική διάρκεια της στέρησης της ελευθερίας που έχει επιβληθεί στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο στο κράτος μέλος εκδόσεως του εντάλματος η χρονική περίοδος κρατήσεως που οφείλεται στην εκτέλεση του ευρωπαϊκού εντάλματος συλλήψεως αποσκοπεί στη συγκεκριμενοποίηση του γενικού σκοπού προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, όπως εξαγγέλλεται στην αιτιολογική σκέψη 12 της αποφάσεως-πλαίσιου 2002/584 και μνημονεύεται στο άρθρο 1, παράγραφος 3, αυτής, μέσω της διαφυλάξεως, αφενός, του δικαιώματος του ενδιαφερόμενου προσώπου στην ελευθερία, όπως αυτό κατοχυρώνεται με το άρθρο 6 του Χάρτη, και, αφετέρου, της πρακτικής αποτελεσματικότητας της αρχής της αναλογικότητας κατά την

μόνο τους όρους «detention» και «zatrzymanie». Αντιθέτως, το κείμενο της διατάξεως αυτής στην ολλανδική γλώσσα χρησιμοποιεί αποκλειστικώς τον όρο «nrijheidsbeneming», που αντιστοιχεί στον όρο «στέρηση της ελευθερίας».

εφαρμογή των ποινών, σύμφωνα με το άρθρο 49, παράγραφος 3, του Χάρτη. Πράγματι, το άρθρο 26, παράγραφος 1, της Απόφασης-πλαίσιο, καθόσον επιβάλλει να λαμβάνεται υπόψη κάθε χρονική περίοδος κατά την οποία ένα καταδικασμένο πρόσωπο κρατήθηκε στο κράτος μέλος εκτελέσεως του εντάλματος, διασφαλίζει ότι το πρόσωπο αυτό δεν θα υποβληθεί τελικώς σε κράτηση της οποίας η συνολική διάρκεια –τόσο στο κράτος μέλος εκτελέσεως όσο και στο κράτος μέλος εκδόσεως του ευρωπαϊκού εντάλματος συλλήψεως– θα υπερβαίνει τη διάρκεια της στερητικής της ελευθερίας ποινής στην οποία καταδικάστηκε εντός του κράτους μέλους εκδόσεως του εντάλματος.

Καταλήγει λοιπόν ότι «από το γράμμα, το πλαίσιο και τον σκοπό του άρθρου 26, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαισίου 2002/584 προκύπτει ότι με την έννοια της «κρατήσεως» κατά τη διάταξη αυτή νοείται μέτρο όχι περιοριστικό, αλλά στερητικό της ελευθερίας, το οποίο δεν πρέπει οπωσδήποτε να έχει τη μορφή φυλακίσεως.» Στο συμπέρασμα του αυτό βρίσκει ενίσχυση από τη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με την έννοια του «δικαιώματος στη ελευθερία» κατά το άρθρο 5, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 6 του Χάρτη. Κατά το ΕΔΔΑ, το «δικαίωμα στην ελευθερία», που κατοχυρώνεται με το άρθρο 5, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, δεν αφορά τους απλούς περιορισμούς στην ελευθερία κινήσεως, δεδομένου ότι μόνο τα στερητικά της ελευθερίας μέτρα καλύπτονται από το άρθρο αυτό. Προκειμένου να διαπιστώσει αν ένα πρόσωπο «στερείται της ελευθερίας του», κατά την έννοια του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η συγκεκριμένη κατάσταση του προσώπου και να συνεκτιμάται ένα σύνολο κριτηρίων, όπως το είδος, η διάρκεια, τα αποτελέσματα και οι λεπτομερείς κανόνες εκτελέσεως του επίμαχου μέτρου¹³⁵. Συναφώς, το ΕΔΔΑ σε άλλη του απόφαση¹³⁶, έκρινε ότι μέτρα με τα οποία το ενδιαφερόμενο πρόσωπο υποχρεώνεται να παρουσιάζεται μία φορά τον μήνα στην επιφορτισμένη με την επιτήρηση αστυνομική αρχή, να διατηρεί επαφή με το ψυχιατρικό κέντρο του αρμόδιου νοσηλευτικού ιδρύματος, να κατοικεί σε συγκεκριμένο τόπο, να μην απομακρύνεται από τον δήμο όπου κατοικεί καθώς να παραμένει στην οικία του μεταξύ 22:00 και 7:00 δεν συνιστούσαν στέρηση της ελευθερίας, κατά την έννοια του άρθρου 5, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ.

¹³⁵ ΕΔΔΑ, 6 Νοεμβρίου 1980, Guzzardi κατά Ιταλίας, CE:ECHR:1980:1106JUD000736776, § 92, και 5 Ιουλίου 2016, Buzadji κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας, CE:ECHR:2016:0705JUD002375507, § 103.

¹³⁶ Απόφαση ΕΔΔΑ της 20ής Απριλίου 2010, Villa κατά Ιταλίας (CE:ECHR:2010:0420JUD001967506, § 43 και 44).

Η. Η απόφαση Ardic (C-571/17 PPU) - η έννοια της «αποφάσεως»

Η απόφαση αυτή¹³⁷ αφορά την ερμηνεία του άρθρου 4α, παράγραφος 1, της Απόφασης-πλαίσιο, αναφορικά με τις αποφάσεις οι οποίες εκδίδονται σε δίκες κατά τις οποίες το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν εμφανίστηκε αυτοπροσώπως.

Ως προς το ιστορικό της εν λόγω υπόθεσης, καίτοι ο S. Ardic παρέστη αυτοπροσώπως στις δίκες που οδήγησαν στις τελεσίδικες καταδικαστικές αποφάσεις με τις οποίες του επιβλήθηκαν στερητικές της ελευθερίας ποινές, δεν αμφισβητείται ότι οι μεταγενέστερες επίμαχες στην κύρια δίκη αποφάσεις περί ανακλήσεως της αναστολής εκδόθηκαν ερήμην του. Το ερώτημα που ετίθετο λοιπόν ήταν εάν η φράση «δίκη που οδήγησε στην έκδοση της απόφασης», κατά το άρθρο 4α, παράγραφος 1, της Απόφασης-πλαίσιο, πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι καλύπτει και τη μεταγενέστερη διαδικασία ανακλήσεως της αναστολής αυτής, λόγω παραβάσεως των εν λόγω όρων κατά τη διάρκεια της δοκιμαστικής περιόδου.

Το ΔΕΕ αρχικά διασαφηνίζει, κάνοντας μνεία σε παλαιότερες αποφάσεις του¹³⁸ ότι ο όρος «απόφαση» δηλώνει τη δικαστική απόφαση ή τις δικαστικές αποφάσεις που αφορούν την ποινική καταδίκη του ενδιαφερομένου, δηλαδή εκείνη ή εκείνες με τις οποίες κρίθηκε τελεσίδικα η ενοχή του, κατόπιν εξετάσεως των πραγματικών και των νομικών στοιχείων της υποθέσεως, και, ενδεχομένως, προσδιορίστηκε και η στερητική της ελευθερίας ποινή η οποία του επιβλήθηκε. Καλείται λοιπόν να διερευνήσει εάν η απόφαση περί ανακλήσεως της αναστολής εκτελέσεως μιας ήδη επιβληθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής μπορεί, για τις ανάγκες της εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, να εξομοιωθεί με απόφαση όπως αυτή που περιγράφηκε στην προηγούμενη σκέψη.

Αναφέρει λοιπόν ότι παρόλο που η τελεσίδικη δικαστική απόφαση που καταδικάζει τον κατηγορούμενο, συμπεριλαμβανομένης εκείνης που προσδιορίζει την επιβαλλόμενη στερητική της ελευθερίας ποινή, εμπίπτει πλήρως στο εν λόγω άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, από τη νομολογία του

¹³⁷ Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 22ας Δεκεμβρίου 2017, C-571/17 PPU, ECLI:EU:C:2017:1026.

¹³⁸ Απόφαση της 10ης Αυγούστου 2017, Turikas, C-270/17 PPU, EU:C:2017:628, σκέψεις 65, 67 και 76), απόφαση της 10ης Αυγούστου 2017, Turikas, C-270/17 PPU, EU:C:2017:628, σκέψη 74), απόφαση της 10ης Αυγούστου 2017, Turikas, C-270/17 PPU, EU:C:2017:628, σκέψεις 81, 83, 89, 90 και 98), απόφαση της 10ης Αυγούστου 2017, Zdziaszek, C-271/17 PPU, EU:C:2017:629, σκέψεις 83, 90 και 96).

ΕΔΔΑ¹³⁹ προκύπτει ότι η διάταξη αυτή δεν εφαρμόζεται, αντιθέτως, σε ζητήματα που αφορούν τις λεπτομέρειες εκτελέσεως ή εφαρμογής μιας τέτοιας στερητικής της ελευθερίας ποινής (βλ., συναφώς. Δεν ισχύει το ίδιο μόνον σε περίπτωση που, μετά από απόφαση επί της ενοχής του κατηγορουμένου και της καταδίκης του σε στερητική της ελευθερίας ποινή, νέα δικαστική απόφαση έρχεται να μεταβάλει είτε τη φύση είτε το ύψος της προηγουμένως επιβληθείσας ποινής, όπως συμβαίνει στην περίπτωση στην οποία ποινή φυλακίσεως αντικαθίσταται με μέτρο απελάσεως¹⁴⁰ ή εκείνη στην οποία αυξάνεται η διάρκεια της προηγουμένως επιβληθείσας κρατήσεως.¹⁴¹

Συνεπώς, λαμβανομένων υπόψη των προαναφερθέντων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, για τις ανάγκες του άρθρου 4α, παράγραφος 1, της αποφάσεως-πλαίσιου 2002/584, η έννοια της «αποφάσεως» στην οποία αυτό αναφέρεται δεν περιλαμβάνει απόφαση σχετική με την εκτέλεση ή την εφαρμογή προηγουμένως επιβληθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής, εκτός εάν η απόφαση αυτή έχει ως αντικείμενο ή ως συνέπεια τη μεταβολή της φύσεως ή του ύψους της εν λόγω ποινής και η αρχή που την εξέδωσε είχε, συναφώς, περιθώριο εκτιμήσεως.

¹³⁹ αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 3ης Απριλίου 2012, Boulois κατά Λουξεμβούργου, CE:ECHR:2012:0403JUD003757504, § 87· της 25ης Νοεμβρίου 2014, Vasilescu κατά Βελγίου, CE:ECHR:2014:1125JUD006468212, § 121, και της 2ας Ιουνίου 2015, Pacula κατά Βελγίου, CE:ECHR:2015:0602DEC006849512, § 47).

¹⁴⁰ ΕΔΔΑ της 15ης Δεκεμβρίου 2009, Gurguchiani κατά Ισπανίας, CE:ECHR:2009:1215JUD001601206

¹⁴¹ ΕΔΔΑ της 9ης Οκτωβρίου 2003, Ezech και Connors κατά Ηνωμένου Βασιλείου, CE:ECHR:2003:1009JUD003966598.

IV. Το δίλημμα του εθνικού δικαστή σε περίπτωση αποκλίσεων - Η επιταγή ομοιογένειας του άρθρου 52 παρ. 3 του ΧΘΔ ως λύση

1. Ο Έλληνας δικαστής και το ΕΕΣ

Με τον νόμο 3251/2004 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Απόφαση-πλαίσιο, ωστόσο ο Έλληνας δικαστής δεν είχε προβεί μέχρι πρότινος σε έλεγχο συμβατότητας του ΕΕΣ του με τα θεμελιώδη δικαιώματα.¹⁴²

Αυτό, ωστόσο, άλλαξε με τα υπ' αριθμ. 1, 2, 4, 5 και 6/2016 βουλεύματα, στα οποία το Συμβούλιο Εφετών επικαλέστηκε την παράγραφο 2 εδ. α' του άρθρου 1 του ν. 3251/2004. Η διάταξη αυτή ορίζει ότι η εφαρμογή του νόμου για το ΕΕΣ δεν μπορεί να οδηγήσει σε προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών του Συντάγματος και του υπερνομοθετικής ισχύος άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Αξιοσημείωτο είναι δε ότι το υπ' αριθμόν 4/2016 βούλευμα αναφέρεται και στο άρθρο 52 ΧΘΔ.

2. Το δίλημμα και η λύση

Έχοντας εκθέσει τις βασικότερες και σημαντικότερες περιπτώσεις διαλόγου μεταξύ του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ μέσα από το παράδειγμα του ΕΕΣ, διερωτάται κανείς εάν ο διάλογος αυτός είναι εν τέλει απειλή για τη διατήρηση της αυτονομίας και δικαιοδοσίας εκάστου δικαστηρίου ή η βάση μίας γόνιμης σχέσης, με σκοπό την ομοιογενή ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων που αφορούν τα θεμελιώδη δικαιώματα και την ασφάλεια δικαίου ως προς αυτά εντός της ευρωπαϊκής έννομης τάξης.

¹⁴² Πυρομάλλης, ό.π.

Τα ζητήματα ερμηνείας που ανακύπτουν και ανέκυψαν στις ως άνω εκτεθείσες αποφάσεις του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ φαίνεται να βρίσκουν λύση στην επιταγή ομοιογένειας της παραγράφου 3 του άρθρου 52 του ΧΘΔ. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, στο βαθμό που ο ΧΘΔ περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην ΕΣΔΑ, η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η ΕΣΔΑ, χωρίς το ενωσιακό δίκαιο να εμποδίζεται να παρέχει ευρύτερη προστασία. Όπως έχει τονίσει και ο Σκουρής,¹⁴³ η διάταξη αυτή διασφαλίζει μέγιστη ομοιογένεια ερμηνείας, προκειμένου το κοινοτικό επίπεδο προστασίας να είναι τουλάχιστον ισοδύναμο με της ΕΣΔΑ, καθώς ο ΧΘΔ αποτελεί συμπληρωματική πηγή θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Άλλωστε, όπως έχει υποστηρίξει και η Τσόλκα¹⁴⁴, ο κανόνας της παραγράφου 3 του άρθρου 52 του ΧΘΔ λειτουργεί ως «μετακανόνας», ο οποίος αφενός καθορίζει το κανονιστικό νόημα θεμελιωδών δικαιωμάτων που προβλέπονται σε πράξεις παράγωγου ενωσιακού δικαίου, όπως η Απόφαση-πλαίσιο για το ΕΕΣ και αφετέρου τα όρια του δικαστικού ελέγχου επί της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, με στόχο την αποφυγή ή την άρση συγκρούσεων μεταξύ ΕΣΔΑ και ΧΘΔ και κατά συνέπεια την αποφυγή αντιφατικής νομολογίας μεταξύ ΕΔΔΑ και ΔΕΕ.

Παράλληλα, όμως ο εν λόγω «μετακανόνας» θέτει τη βάση για έναν δια-δικαιοδοτικό διάλογο που εκτείνεται πέραν του ΕΔΔΑ και του ΔΕΕ και εξικνείται στα εθνικά δικαστήρια και εν γένει τον εθνικό εφαρμοστή του νόμου.

Αυτό συνεπάγεται ότι ο ν. 3251/2004 για το ΕΕΣ όπως ισχύει σήμερα, πρέπει να ερμηνεύεται και να εφαρμόζεται υπό το πρίσμα της νομολογίας ΔΕΕ και ΕΔΔΑ επί του ΕΕΣ κι έτσι αυτός ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ αποκτά πρακτική σημασία και δεν περιορίζεται σε μία θεωρητική ανάλυση της διάδρασης μεταξύ των δύο δικαστηρίων. Από τη μία, η έλλειψη ιεραρχικής σχέσης μεταξύ των δύο δικαστηρίων και επίσημης διασύνδεσης τους δημιουργεί ένα δίλημμα επιλογής στον εθνικό δικαστή σε περίπτωση αποκλίσεων. Από την άλλη, όταν οι αποφάσεις αυτών των δύο δικαστηρίων συμβαδίζουν πληρούνται ο θεμελιώδης όρος της ασφάλειας

¹⁴³ Vassilios Skouris, Dialogue between judges, European Court of Human Rights, Council of Europe, 2009.

¹⁴⁴ Τσόλκα Ο. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ', τεύχος 6ο, σ. 425-432.

δικαίου και έτσι ο εθνικός δικαστής γνωρίζει ότι βαδίζει στα χνάρια της νομολογίας και των εγγυήσεων τόσο της ευρωπαϊκής όσο και της ενωσιακής δημόσιας τάξης.

Μπορεί όπως προαναφέρθηκε η επιταγή ομοιογένειας σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 52 ΧΘΔ να αποτελεί μία λύση στον κίνδυνο αποκλίσεων στην ερμηνεία των θεμελιωδών δικαιωμάτων από το ΔΕΕ και το ΕΔΔΑ, ο κίνδυνος αυτός όμως θα είναι πάντα παρών και ιδίως όσο η ΕΕ δεν προσχωρεί στην ΕΣΔΑ. Παρά ταύτα, η αλήθεια είναι ότι τα δύο δικαστήρια συνυπάρχουν χωρίς αφόρητες αποκλίσεις, η εναρμόνιση όμως της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων θα συμβάλει στην περαιτέρω σύγκλιση καθώς και στη μείωση έως και εξάλειψη των όποιων αποκλίσεων.¹⁴⁵ Σημειώνεται τέλος ότι η αμοιβαία αυτή διαλεκτική σχέση μπορεί να ενισχυθεί από τον εθνικό εφαρμοστή του δικαίου.

Συμπερασματικά, ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί όριο του κανονιστικού βεληνεκούς και νοήματος της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης.¹⁴⁶

¹⁴⁵ Vassilios Skouris, Dialogue between judges, European Court of Human Rights, Council of Europe, 2009.

¹⁴⁶ Καμηλάρης, Η έκδοση του Ε.Ε.Σ. και τα ανακύπτοντα κατ' αυτήν ζητήματα, Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - Τάσεις και προκλήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 238· Satzger H. (2018), Mutual Recognition in Times of Crisis - Mutual Recognition in Crisis? An Analysis of the New Jurisprudence on the European Arrest Warrant, EuCLR 2018, 317 επ., σελ. 330-331.

IV. Επίλογος

Στην παρούσα διπλωματική εργασία, εξετάστηκε το φαινόμενο του «διαλόγου των δικαστών», και συγκεκριμένα η εμφάνιση του φαινομένου αυτού στον ευρω-ενωσιακό χώρο και ιδίως μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ. Έγινε μία αναδρομή στις ρίζες του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ και ιδίως στην υπ' αριθμόν 2 Δήλωση της Διακυβερνητικής Διάσκεψης και στη Γνωμοδότηση 2/13. Στη συνέχεια, εκτέθηκαν τα χαρακτηριστικά αυτού του δια-δικαιοδοτικού διαλόγου, η συντονιστική αλλά και η απορρυθμιστική του λειτουργία.

Επιχειρήθηκε μία εκτενής ανάλυση της νομολογίας του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ επί του ΕΕΣ επί τη βάσει των παραπομπών ή αναφορών εκάστου δικαστηρίου στο άλλο και αναδείχθηκαν οι δύο βασικές διαστάσεις-λειτουργίες του διαλόγου αυτού ήτοι αφενός αναφορικά με την ερμηνεία του κανονιστικού νοήματος ενός δικαιώματος καθ' αυτού που καθιερώνεται αφενός στον ΧΘΔ ή/και στο παράγωγο ενωσιακό δίκαιο και αφετέρου στην ΕΣΔΑ και αφετέρου αναφορικά με τα όρια του δικαστικού ελέγχου επί της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων από την αρχή εκτέλεσης ενός ΕΕΣ δηλαδή εάν στο κράτος έκδοσης διασφαλίζονται οι εγγυήσεις του ΧΘΔ ή/και της ΕΣΔΑ.

Τέλος, έγινε αναφορά στο δίλημμα επιλογής που αντιμετωπίζει ο εθνικός δικαστής και στην επιταγή ομοιογένειας της παραγράφου 3 του άρθρου 52 ΧΘΔ ως λύσης για την αποφυγή νομολογιακών αποκλίσεων μεταξύ των δύο δικαστηρίων.

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

Ελληνόγλωσση

1. Γιαννακόπουλος Κ., Τα δικαιώματα στο έλεος του διαλόγου των δικαστών, διαθέσιμο στο: <https://www.constitutionalism.gr/wp-content/uploads/2017/06/%CE%9A-%CE%93%CE%99%CE%91%CE%9D%CE%9D%CE%91%CE%9A%CE%9F%CE%A0%CE%9F%CE%A5%CE%9B%CE%9F%CE%A3-%CE%95%CE%99%CE%A3%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97.pdf>.
1. Καμηλάρης Α., Η έκδοση του Ε.Ε.Σ. και τα ανακύπτοντα κατ' αυτήν ζητήματα, Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - Τάσεις και προκλήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 238.
2. Κανελλοπούλου – Μαλούχου Ν. (2012), Η Χειραφέτηση της Ευρώπης - Συνταγματική Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης.
3. Σ. Μητσιοπούλου (2011), Ο διάλογος των δικαστών: Με αφορμή το Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΤοΣ 2011.
4. Μπουκουβάλα Β. (2019), Το 16ο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών και ο διάλογος των δικαστών, ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ (ΤοΣ) 4/2019.
5. Παπαδοπούλου Λ. (Φεβρουάριος 2013), Η σταδιακή συνταγματοποίηση του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της ΕΕ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας - Έδρα Jean Monnet, Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Εξελίξεις και Προκλήσεις στον Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης της ΕΕ», Θεσσαλονίκη 14-16/02/2013, σελ. 9.

6. Παραράς Π. (2012), Το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Δικαιώματα του Ανθρώπου, ΔτΑ Νο 56/2012, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: Το ευρωπαϊκό δίκαιο των δικαιωμάτων του Ανθρώπου - constitutionalism.gr.
7. Πρεβεδούρου Ε. (2009), Η σημασία του διαλόγου των δικαστών για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ΘΠΔΔ.
8. Πρεβεδούρου Ε. (2015), Η προσχώρηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων Ανθρώπου και η σχέση των δύο υπερεθνικών Δικαστηρίων, σε: Τιμητικό Τόμο για τα 50 χρόνια των Τακτικών Διοικητικών Δικαστηρίων, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη.
9. Πυρομάλλης Γ., Η αρχή της αναλογικότητας στις διαδικασίες του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - Τάσεις και προκλήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
10. Σαχπεκίδου Ε. (2013), Ευρωπαϊκό Δίκαιο, Αθήνα, Εκδόσεις Σάκκουλα.
11. Τζαννετής Α., Η εθνική (συνταγματική) ταυτότητα και η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως λόγοι μη εκτέλεσης του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης - Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων, Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ - Τάσεις και προκλήσεις, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.
12. Τσόλκα Ό. (2018), Αμοιβαία αναγνώριση ποινικών αποφάσεων και προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός του «χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης» της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ποινικά Χρονικά Τόμος ΞΗ', τεύχος 6ο.
13. Τσόλκα Ό. (2015), «Ne bis in idem» και εσωτερικό δυαδικό σύστημα κυρώσεων για την «αυτή παράβαση»: Μια σύνθετη προβληματική εν μέσω «διασταυρώσεων» της ΕΣΔΑ με τον ΧΘΔΕΕ, ΠοινΧρ ΞΕ'.
14. Τσόλκα Ό. (2024), ΕΣΔΑ: Η διάπλαση μιας ιδιαίτερης ευρωπαϊκής δικαιοταξίας στο πεδίο των θεμελιωδών δικαιωμάτων.
15. V. Mitsilegas (2016), Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές υποθέσεις στην ΕΕ, σελ. 132, 133, σε: Χρ.Μυλωνόπουλου (επιμ.), Διεθνές ποινικό δίκαιο και σύγχρονη πραγματικότητα, Π.Ν. Σάκκουλας.

Ξενόγλωσση

2. Alegre/Leaf (2004), Mutual Recognition in European Cooperation: A Step Too Far Too Soon?, *European Law Journal*, σελ. 200 επ.
3. Anagnostaras G. (2016), Mutual confidence is not blind trust! Fundamental rights protection and the execution of the European arrest warrant: Aranyosi and Caldaru, *Common Market Law Review* 53: 1675–1704.
4. Barents R. (2010), The Court of Justice after the Treaty of Lisbon, *Common Market Law Review* Court of Justice 47: 709–728.
5. Braum (2007), Der europäische Haftbefehl – Motor europäischer Strafrechtspflege?, σελ. 401.
6. Casey, Juliette (2020), Dialogues and Paso Dobles: Fundamental Rights, the European Arrest Warrant and Courts, *Irish Jurist*, 64.
7. Eeckhout P. (2015), Opinion 2/13 on EU Accession to the ECHR and Judicial Dialogue – Autonomy or Autarky?, διαθέσιμο στο: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2392&context=ilj>.
8. Gaspar-Szilagyi, Szilard. (2016). Joined cases Aranyosi and Caldaru: converging human rights standards, mutual trust and new ground for postponing european arrest warrant. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 24(2-3), 197-220.
9. Glas, L.R.& Krommendijk, J (2017), From Opinion 2/13 to Avotiš. Recent Developments in the Relationship between the Luxembourg and Strasbourg Court, *Human Rights Law Review*, 17, 3.
10. Harpaz G. (2009), The European Court of Justice and its Relations with the European Court of Human Rights: The Quest for Enhanced Reliance, Coherence and Legitimacy, 46: 105–141.
11. Isiksel, Turkuler. (2016). European exceptionalism and the EU's accession to the ECHR, *European Journal of International Law*, 27(3).
12. Janssens (2013), The Principle of Mutual Recognition in EU Law, 168.
13. Lavranos (2014), The EJC's Judgement in Melloni and Åkerberg Fransson: Une ménage à trois difficulté, *European Law Reporter*, 140, Besselink, *European Current Law*, σελ. 1189.
14. Mancano, L (2022), 'Judicial cooperation, detention conditions and equivalent protection. Another chapter in the EU-ECHR relationship: Bivolaru and Moldovan v. France', *Revista General de Derecho Europeo*, vol. 56, σελ 207-231.

15. Mitsilegas V. (2015), The Symbiotic Relationship between Mutual Trust and Fundamental Rights in Europe's Area of Criminal Justice, NJECL, 458.
16. Mitsilegas V. (2006), The Constitutional Implications of Mutual Recognition in Criminal Matters in The EU, Common Market Law Review: 43, 1277 – 1311.
17. Randall H. (2014), Der grundrechtliche Dialog der Gerichte in Europa, EuGRZ, σελ. 5 επ.
18. Rauchegger (2018), The Interplay Between the Charter and National Constitutions after Åkerberg Fransson and Melloni: Has the CJEU Embraced the Challenges of Multilevel Fundamental Rights Protection? in: The EU Charter of Fundamental Rights as a Binding Instrument, σελ.113.
19. Satzger H. (2018), Mutual Recognition in Times of Crisis - Mutual Recognition in Crisis? An Analysis of the New Jurisprudence on the European Arrest Warrant, EuCLR 2018, 317 επ., σελ. 330-331.
20. Sionaidh D. (2015), The Relationship Between the EU and the ECHR Five Years on from the Treaty of Lisbon, University of Oxford - Legal Research Paper Series, Paper No XX/2015.
21. Skouris V. (2009), Dialogue between judges, European Court of Human Rights, Council of Europe, διαθέσιμο στο: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/speech_20090130_dati_jy_eng.
22. Sorensen, Henning Bang Fuglsang Madsen (2016). Mutual trust blind trust or general trust with exceptions: the CJEU hears key cases on the european arrest warrant. Pecs Journal of International and European Law, 2016(1), 56-62.
23. Swoboda (2015), The self-perception of the European Court of Justice and its neglect of the defense perspective in its preliminary rulings on judicial cooperation in criminal matters, ZIS, σελ. 366.
24. Van der Mei, Anne Pieter. (2017). The European Arrest Warrant System: recent development in the case law of the court of justice. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 24(6), 882-904.
25. Xanthopoulou E. (2018), Mutual trust and rights in EU criminal and asylum law: three phases of evolution and the uncharted territory beyond blind trust, Common Market Law Review.

ΕΔΔΑ

1. Bivolaru and Moldovan v. France, nos. 40324/16 and 12623/17, 25 March 2021, § 103.
2. STAPLETON v. IRELAND
3. Tarakhel κατά Ελβετίας (4.11.2014)
4. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 28 Νοεμβρίου 2013, Dementyev κατά Ρωσίας, CE:ECHR:2013:1128JUD004309505.
5. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 21 Σεπτεμβρίου 1993, Kremzov κατά Αυστρίας, CE:ECHR:1993:0921JUD001235086.
6. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 15 Ιουλίου 1982, Eckle κατά Γερμανίας, CE:ECHR:1983:0621JUD000813078.
7. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 28 Νοεμβρίου 2013, Dementyev κατά Ρωσίας, CE:ECHR:2013:1128JUD004309505.
8. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 26 Μαΐου 1988, Ekbatani κατά Σουηδίας, CE:ECHR:1988:0526JUD001056383.
9. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 18 Οκτωβρίου 2006, Hermi κατά Ιταλίας, CE:ECHR:2006:1018JUD001811402.
10. Υπόθεση ΕΔΔΑ, Melloni v. Ministerio Fiscal (C 399/11, EU:C:2013:107).
11. ΕΔΔΑ, Pirozzi v. Belgium, no. 21055/11, 17 April 2011.
12. ΕΔΔΑ, Απόφαση αρ. 67521/14, 20 Φεβρουαρίου 2018.
13. ΕΔΔΑ, απόφαση Chahal κατά Ηνωμένου Βασιλείου της 15ης Νοεμβρίου 1996, Recueil des arrêts et décisions 1996-V, § 126.
14. ΕΔΔΑ, απόφαση Khodzhamberdiyev κατά Ρωσίας της 5ης Ιουνίου 2012.
15. ΕΔΔΑ, 6 Νοεμβρίου 1980, Guzzardi κατά Ιταλίας, CE:ECHR:1980:1106JUD000736776.
16. ΕΔΔΑ, Απόφαση της 5 Ιουλίου 2016, Buzadji κατά Δημοκρατίας της Μολδαβίας, CE:ECHR:2016:0705JUD002375507.
17. Απόφαση του ΕΔΔΑ, 3 Απριλίου 2012, Boulois κατά Λουξεμβούργου, CE:ECHR:2012:0403JUD003757504.

ΔΕΕ

1. C-29/69 - Stauder v Stadt Ulm.

2. C-11/70 - Internationale Handelsgesellschaft mbH κατά Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel
3. C-4/73, Nold v Commission.
4. C-36/75 - Rutili v Ministre de l'intérieur.
5. C-46/87 - Hoechst κατά Επιτροπής, σκέψη 13.
6. C-84/95
7. ΔΕΚ, απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2008, υποθέσεις C-402/05 P και C-415/05 P Kadi και Al Barakaat
8. ΔΕΚ, απόφαση της 26ης Ιουνίου 2007, υπόθεση C-305/05 Ordre des barreaux francophones et germanophones,
9. Απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2007, υπόθεση C-229/05 P PKK και KNK κατά Συμβουλίου.
10. Απόφαση της 22ας Φεβρουαρίου 2022, Openbaar Ministrie, C-562/21 PPU και C-563/21 PPU, EU:C:2022:100.
11. Απόφαση της 21ης Σεπτεμβρίου 1989, υποθέσεις 46/87 και 227/88 Hoechst κατά Επιτροπής.
12. Απόφαση της 13ης Ιανουαρίου 2021, MM, C-414/20 PPU, EU:C:2021:4.
13. Απόφαση της 16ης Δεκεμβρίου 2021, AB και άλλοι, C-203/20, EU:C:2021:1016.
14. Απόφαση του Δικαστηρίου (δεύτερο τμήμα) της 30ής Μαΐου 2013, C-168/13 PPU, ECLI:EU:C:2013:358.
15. Απόφαση του Δικαστηρίου (τέταρτο τμήμα) της 28ης Ιουλίου 2016, C 294/16 PPU, ECLI:EU:C:2016:610.
16. Απόφαση του Δικαστηρίου (πέμπτο τμήμα) της 10ης Αυγούστου 2017, ECLI:EU:C:2017:629.